

CLÀUSULES TESTAMENTÀRIES DE ROC CHABÀS: ELS PAPERS I LA BIBLIOTECA¹

Ramón Fita Revert

Arxiver diocesà de València

RESUM: L'article tracta sobre la rellevant figura de Roc Chabàs Llorens. El treball comença amb unes notes biogràfiques, segueix amb l'estudi de l'inventari de la biblioteca de R. Chabàs realitzat per J. Sanchis Sivera i J. Cabanes Andrés. També es presenta el llistat dels papers de l'arxiu personal del canonge. En el darrer apartat s'estudia l'obra de R. Chabàs, investigador, educador i formador d'historiadors, així com l'introducció del mètode modern en la historiografia valenciana. En l'apèndix hi trobem un inventari de la biblioteca de R. Chabàs organitzada per ordre alfabètic, on apareixen les publicacions i els manuscrits que s'han trobat en la biblioteca i en l'arxiu de la catedral de València.

PARAULES CLAU: Roc Chabàs Llorens, biografia, biblioteca i arxiu personal, inventari, arxiu de la Catedral de València, historiografia, J. Sanchis Sivera, Julio Cabanes Andrés.

Se'm demana novament que parle sobre Roc Chabàs Llorens, personatge pel qual sent una admiració innegable. Sacerdot com jo, Chabàs sabia que la missió essencial de l'Església és anunciar al món la fe en Crist i fer possible la vinguda del seu regne² i era conscient que els arxius poden cooperar, també, en l'acció pastoral de l'Església³ perquè, a més del valor històric, cultural i material amb què hi compten, estan dotats d'una força evangelitzadora particular.⁴

Aborde, doncs, una altra volta el tema que se m'ha assignat, que és per a mi una qüestió apassionant.⁵ Confe que les meues paraules puguen animar algú a mamprendre

¹ Traducció al valencià de l'article publicat en *Valencianos en la Historia de la Iglesia III*. Coordinador: Emilio Callado Estela. Facultat de Teologia Sant Vicent Ferrer. València, 2009, p. 355-419. Text traduït per Josep Andrés.

² Mt 28, 19.

³ Joan Pau II, "Discurs a la Comissió pontificia per als béns culturals de l'Església", 12.10.1995, *L'Osservatore Romano*, edició espanyola núm. 42 (1995), p. 592.

⁴ *Motu proprio Inde a Pontificatus nostri initio*, del 25 de març de 1993.

⁵ R. Fita Revert, conferència en la Societat Econòmica d'Amics del País de València, el 16 de juny de 1994: "L'historiador Roc Chabàs i els arxius" i publicada en *Aguaites, Revista d'Investigació i Assaig*, núm. 11, p.

la tasca d'investigar, a fons, la figura rellevant de Roc Chabàs Llorens. Chabàs és un referent de la historiografia valenciana i mereix que alguna persona realitze eixa faena.

1.- Notes biogràfiques

Roc Chabàs Llorens va nàixer en la ciutat de Dénia el 9 de maig de 1844 i hi va morir el 20 d'abril de 1912.⁶ Des dels catorze anys va ser alumne del Seminari de València on va cursar Humanitats, Filosofia i Teologia i va concloure els estudis amb el grau de doctor en Teologia, en 1868. La formació humanística tan ampla impartida per aquell claustre de professors tan acreditat, el domini de les llengües clàssiques, el rigor metodològic après allí, juntament amb la seua intuïció i tenacitat, li van atorgar una formació sòlida i notable.⁷

Chabàs va aconseguir posseir l'interés i el respecte que cal pels *papers vells*. Estava dotat d'una sensibilitat exquisida i atenció reverencial cap al que està dipositat als arxius, siga quin siga el suport. Qualsevol *paperet*, encara sembla insignificant, pot ser útil i pot interessar algú. El que uns rebutgen, és valorat per uns altres.⁸ Al posseir eixes qualitats primordials, Chabàs va ser un arxiver excel·lent; un arxiver que va treballar no tant per a ell mateix i per a les seues publicacions, sinó per a l'arxiu de la catedral; li va consagrar totalment l'etapa més fructífera de la seua vida.⁹ Va ajudar tots els que acudien a l'arxiu per a cercar documents i orientació. Chabàs va aconseguir que este arxiu valencià, que era un cúmul de documents alterats, fóra deu inesgotable per a treballs futurs d'investigació històrica. A partir de Chabàs, l'Arxiu de la Catedral va iniciar una etapa de molt de prestigi i esplendor.¹⁰ La solidesa acreditada per a endevinar els secrets de la història, juntament amb la seua humilitat indubtable i dedicació

63-80, amb el títol "Roc Chabàs i els arxius: notes per al seu estudi"; --- "El fenómeno Chabàs", *Saitabi, Revista de la Facultad de Geografía e Historia*, núm. 46, p. 67-80; --- "Introducción al Índice del Archivo de la Catedral de Valencia", Generalitat Valenciana, *Arxius Valencians*, 16, p. xxi-xlvi. --- "Pérdida y recuperación del tesoro documental. Los archivos eclesiásticos", *Memoria Ecclesiae*, xvii, p. 539-571.

⁶ ACV 1, 690, f. 95v.

⁷ V. Cárcel Ortí, "Segunda época del Seminario Conciliar de Valencia (1845-1896)", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, vol. xlv, p. 245-314.

⁸ L'eliminació o esporgament responsable d'una certa documentació ha d'estar present en tot arxiu, però esta ha de realitzar-se amb l'atenció i respecte màxims.

⁹ Encara que no n'era el titular, Chabàs no va publicar tant com abans, perquè es va dedicar totalment a organitzar l'arxiu de la catedral de València.

¹⁰ M. Menéndez y Pelayo, en *Història dels heterodoxos espanyols*, I, 29, assevera del canonge Chabàs: "honra... de nuestros cabildos... que ha organizado admirablemente el archivo de la Catedral de Valencia". El cardenal Sancha i Hervás en diu: "Conquistada con justicia por el Dr. Chabàs, entre los eruditos, una reputación sólida y brillante como investigador concienzudo y como crítico sagaz y discreto... conocedor como pocos de las fuentes históricas de Valencia y como nadie de los documentos y papeles de nuestros archivos eclesiásticos", citat pel pare Fidel Fita en la introducció a l'*Epicopologio Valentino*, València 1909, p. XIII.

desinteressada, són el títol de glòria més gran de Roc Chabàs.¹¹ Encara ara els investigadors s'estan beneficiant d'aquells treballs.

Ordenat prevere el 6 de juny de 1868 a *títol de patrimoni*, el primer ministeri pastoral que se li encomana és la coadjutoria de la parròquia de Dénia¹² i, dèsset anys després, el 26 d'octubre de 1885, va ser nomenat també capellà castrense de la plaça de Dénia.¹³ En aquells anys, va publicar diversos treballs històrics que li donaren fama i renom, en els quals va demostrar les seues qualitats especials per a la investigació¹⁴. En 1887 és nomenat cronista oficial de la província d'Alacant.¹⁵ En 1890 oposita a una canongia de la col·legiata d'Alacant, en què aprova els exercicis, i a una altra de Saragossa. Estes darreres van ser per a la plaça d'arxiver de la basílica del Pilar i de la catedral. En estos exercicis va obtindre un vot per al primer lloc i diversos per al segon i el tercer, però no va obtindre la prebenda.

Al no aconseguir la canongia de Saragossa, Chabàs es va sentir dolgut i va escriure una exposició dirigida al ministre de Gràcia i Justícia per a queixar-se del tracte que va rebre del tribunal d'aquelles oposicions de 1890.¹⁶ La resposta del ministre no va tardar gens. El 10 de gener de 1891 el degà de València va comunicar al capítol que, "se nombraba para la primera vacante al presbítero don Roque Chabás". A pesar de tot, l'arquebisbe de València va demanar al capítol que informara sobre l'autenticitat i la resta de detalls de l'informe esmentat abans.¹⁷ El capítol va comissionar els canonges Urbano Ferreiroa,¹⁸ Àureo Carrasco i Vicent Rocafull¹⁹ perquè estudiaren l'assumpte.

¹¹ Quan Chabàs es va oferir per a organitzar l'arxiu de la catedral va dir: "el cabildo nada pierde y gana aún lo que le costaría un empleado con carrera especial y durante largos años. Quien más compromete es el que se ofrece". Mireu ACV, I, 521/89.

¹² Va estar encarregat, de manera preferent, de l'església filial de Sant Antoni d'aquella ciutat, on va exercir una tasca pastoral excel·lent.

¹³ ACV, I, 558/B, p. 71. És una etapa poc coneguda.

¹⁴ Del període de Chabàs a Dénia assenyalem la bibliografia següent. Chabàs, Roc: *El capitán Carroz*, Dénia 1862; *Novena en honor a Nuestra Señora de los Desamparados*, Dénia 1871; *A la sociedad Casino Dianense*, Dénia (s. a.); *Historia de la ciudad de Denia*, Dénia 1874 vol. I; vol. II en 1876; *Géneros de los nombres latinos dispuestos en nueva forma*, Dénia 1876; *Historia del venerable Fray Pedro Esteve, predicador apostólico*, Dénia 1880; *El sepulcro de Severina*, València 1880; *El Archivo, Revista de Ciencias Históricas*, Dénia 1886 i seg. En la revista *El Archivo* dirigida, composta i sufragada per Chabàs, va escriure més de 100 articles; *Índice y catálogo del Archivo Municipal de la Ciudad de Alcira*, Alacant 1889.

¹⁵ ACV, I, 558/B, p. 71: Poc es sap d'esta faceta. El mateix es pot dir de les oposicions a canonge de la Col·legiata d'Alacant.

¹⁶ Eixa exposició va aparéixer impresa a Dénia, sense peu d'impremta, i firmada per Roc Chabàs.

¹⁷ Era llavors arquebisbe de València el cardenal Antolín Monescillo y Viso, que va regir esta arxidiòcesi des de 1877 a 1892.

¹⁸ Urbano Ferreiroa Millán (1845-1901) va nàixer a Sant Félix de Navío (Orense) i va fer els estudis eclesiàstics en el seminari de la seua diòcesi. Va ampliar els estudis a Toledo amb la qualificació màxima en Teologia i Dret Canònic, i s'hi va doctorar. Va obtindre el batxillerat en Arts. Des de molt jove va col·laborar en diversos periòdics catòlics. Orador sagrat destacat, va publicar diversos llibres d'apologètica i història de l'Església, com ara la *Historia apologética de los papas*, en 10 vols. Va ocupar unes quantes canongies en diverses catedrals espanyoles. Finalment, en 1889 va ser nomenat xantre de la catedral de València, on va desenvolupar una activitat intel·lectual intensa i va ser director de la revista *Soluciones Católicas*, que editava el capítol valencià.

¹⁹ El canonge Vicent Rocafull Vélez (València 1843 - Godella 1914) va ser una de les personalitats més

A més, en aquella sessió capitular un canonge va cridar l'atenció sobre el solt que havia aparegut en el periòdic *Las Provincias*, en què, després de moltes alabances a Chabàs, es deia que “vendría a ordenar los archivos de la diócesis y de la metropolitana que tan abandonados estaban.”²⁰ La comissió nomenada va presentar el dictamen i, el 30 de gener, Chabàs lliurava al capítol els documents acreditatius de la seua canongia.²¹ Apadrinat per Vicent Rocafull i Juan de Dios Nogueira, Roc Chabàs Llorens va prendre possessió quieta i pacífica el 3 de febrer de 1891.

Així doncs, Chabàs va arribar al capítol de València en un moment providencial, avalat no només pels estudis publicats i per l'organització d'uns quants arxius,²² sinó sobretot pel prestigi de què gaudia en personatges influents de la vida sociocultural valenciana i estatal.²³ Però no ho va fer com a canonge arxiver. Va aconseguir una canongia de gràcia per presentació reial amb el suport de Cánovas del Castillo, president del Consell de Ministres, però la seua prebenda no tenia cap càrrega; era un canonge simple a qui el capítol va encomanar alguna missió esporàdica.²⁴ Però, fidel a la vocació

polifacètiques, influents i discutides de la vida social valenciana de finals del segle XIX. Va ingressar en el seminari de València en 1854; en 1860 va guanyar una beca en el Reial Col·legi del Corpus Christi; va ser ordenat sacerdot en 1867; coadjutor de Bonrepòs fins a 1869; i de Sant Esteve de València fins a 1872. En aquell mateix any va ser nomenat rector-administrador de l'Església i Hospital de la Corona d'Aragó a Madrid. La capital d'Espanya es va convertir en el centre de les seues activitats on va donar a conèixer els seus dots oratoris extraordinaris; va aconseguir els títols de comandador de l'orde de Carles III, cavaller numerari d'Isabel la Catòlica i capellà d'honor del rei Amadeu de Savoia, després d'haver jurat la Constitució de 1869. En 1876 el cardenal Barrio el va cridar novament a València i el va nomenar capellà regent de Castelló de la Ribera; i en 1878 ecònom de Dènia, parròquia la propietat de la qual va aconseguir en el concurs de 1880. En 1882 va passar a la capital com a rector de Sant Valero, a Russafa. I els seus bons amics de la cort li van aconseguir en 1887 una canongia de gràcia en la catedral de València. Rector del seminari de València (1892-1906), en morir el cardenal Herrero va ser triat vicari capitular per majoria absoluta de vots i va estar governant la diòcesi durant quasi tres anys (1903-1906). Com es veu, la influència de Rocafull en el capítol i en la diòcesi va ser decisiva i des del primer moment va avalar Chabàs en tots els assumptes.

²⁰ ACV, I, 406/111v.

²¹ ACV, I, 406/113v-114v. Els documents aportats eren: instància per a sol·licitar la possessió, partida de bateig, cartilla de presbiterat, lletres testimonials i de mittendo in possessionem expedides per la Sa Emma. Rmma. amb trasllat del nomenament reial i de la col·lació i institució canònica, tot degudament.

²² Chabàs Llorens, R. Índice y catálogo del Archivo Municipal de la ciudad de Alcira, Alacant 1889. Manuel Bas Carbonell afirma que Chabàs va ordenar també “los archivos de Segorbe y de Gandia, sirviéndole estos trabajos como experiencia que le abrieron las puertas del Archivo Metropolitano de Valencia al ser nombrado canónigo de la Catedral”, Historia de Dènia, Dènia 1985, p. xxvii.

²³ Llorente Falcó, T. “Anecdotario de Chabàs”, ACV, I, RF/MANUS, 0023. “Mi buen padre [Teodoro Llorente Olivares] había intervenido muy directamente para que alcanzase dicha prebenda, valiéndose de sus buenas amistades políticas [puesto que] la personalidad del historiador dianense había ya adquirido gran relieve.”

²⁴ ACV, I, 407/30 El capítol va nomenar Chabàs membre de la comissió que va portar a Madrid els objectes que van participar en l'Exposició del IV Centenari del Descobriment d'Amèrica. En els ambients culturals madrilenys, la presència i els criteris de Chabàs van causar una impressió gratíssima. Mireu ACV, I, 407/57v: Comunicació de l'arquebisbe de València al capítol en què transcriu un ofici del pare Fidel Fita, delegat de l'Exposició Històrica Europea en què participa: “que los objetos artísticos remitidos tanto de ésta S.I. Catedral como de diversas iglesias del arzobispado han llamado la atención de los que han visitado dicha exposición, y que los comisionados de este Cabildo el arcepreste [Ramón Pérez Mencheta] y el Sr. Chabàs han llevado su cometido con gran acierto, dejando entre aquellos señores de Madrid muy

investigadora, Chabàs va continuar les publicacions. L'1 de març de 1892 el capítol li agraià el treball tan preciós realitzat sobre l'autoria de les taules de l'altar major de la catedral.²⁵ I a pesar de ser canonge i de tindre a disposició seua un arxiu capitular tan ric, hi accedix amb la prudència màxima, amb temor, perquè no vol ferir susceptibilitats.

Dos anys després, concretament el 16 de febrer de 1893, el capítol va nomenar Chabàs perquè entrara a formar part de la comissió capitular que estava redactant un informe per a la Direcció General del Deute sobre els crèdits del capítol. Esta tasca requeria perícia i coneixement de l'arxiu. Per tant, atesa la necessitat greu i sabedor el capítol de la capacitat que Chabàs tenia en matèria d'arxius, li suplicaren que els ajudara. Quan li van fer esta proposta, Chabàs va dir que

motivos de delicadeza le habían impedido antes subir al archivo, y que sospechando que esto no era del gusto de todos los señores capitulares, si había de formar parte de la comisión, necesitaba que se le diese alguna satisfacción.²⁶

La recompensa que Chabàs sol·licitava era poder organitzar l'arxiu de la catedral. I el capítol el va autoritzar que "*procediese al arreglo completo del archivo*".²⁷

A partir d'eixe moment, i superades les desconfiances i dificultats del començament,²⁸ Chabàs inicia la mampresa.²⁹ Però no té el títol d'arxiver, és una tasca voluntària. El títol d'arxiver li'l va concedir l'Excm. Corporació Capitular set anys més tard, en 1898.³⁰ L'arxiu de la catedral era, en paraules seues, un caos. En diverses dependències

gratos recuerdos". (Mireu ACV, I, 520/2). A més, durant un any va ser fabriquer de la catedral i uns altres tres secretari capitular.

²⁵ ACV, I, 407/4v. Es tracta de Las pinturas de las puertas del altar mayor de la catedral de Valencia. Este treball d'investigació va poder fer-lo en l'etapa en què va ser secretari capitular, quan tenia l'arxiu a disposició seua.

²⁶ ACV, I, 407/65v-66: El canonge "Sr. Barbarrós pidió la palabra y dijo: que por una equivocación había creído la comisión tener bastante adelantados los trabajos referentes a la contestación que se ha de dar a la Dirección General de la Deuda sobre los créditos del Cabildo; que aún había que trabajar mucho y restaba poco tiempo y que teniendo en cuenta las dotes y aptitud especial del M. I. Sr. Chabàs en materia de archivos, le había suplicado que le ayudase, como ya lo venía haciendo desde algunos días; por lo cual pedía al Excmo. Cabildo se agregase el referido señor Chabàs a la comisión nombrada y que podía continuar después hasta el arreglo completo del archivo. El Sr. Chabàs se levantó para decir que motivos de delicadeza le habían impedido antes subir al archivo, y que sospechando que esto no era del gusto de todos los señores capitulares, si había de formar parte de la comisión necesitaba que se le diese alguna satisfacción. El Excmo. Cabildo, oídas las razones que expusieron ambos señores, aceptó por unanimidad el nombramiento del Sr. Chabàs, como individuo de la antedicha comisión, facultándole para subir al archivo para su arreglo, y se ratificó en la autorización concedida ya el cabildo anterior para los gastos que se originen".

²⁷ ACV, I, 407/65v. A petició de la Comissió de Béns Nacionals, el capítol va haver de lliurar, en eixe període, certificacions contínues sobre finques i la resta de possessions pertanyents a fundacions que residien en la catedral.

²⁸ Cal tenir en compte la primera deliberació capitular que va tractar sobre el nomenament com a canonge de la catedral de València: "un canónigo llamó la atención sobre el suelto que había aparecido en el periódico *Las Provincias*, en el que, a vueltas de muchas alabanza al Sr. Chabàs, se decía que este señor vendría a ordenar los archivos de la diócesis y de la metropolitana que tan abandonados estaban". (ACV, I, 406/111v).

²⁹ Més que encomanada, consentida pels capitulars. És Chabàs qui, sabedor de l'immens valor documental, històric i material que es guardava en l'arxiu i en la biblioteca del capítol, s'oferix a treballar per a organitzar-los. (ACV, I, 521/86).

³⁰ ACV, I, 6172/sf Copiador de cartes i oficis de l'Excm. Capítol Ecl. de València 1885-1911. "M. I. Sr.

catedralícies hi havia llibres i documents.³¹ I eixa desorganització es devia, entre unes altres causes, a la utilització profusa dels fons i que, al llarg del segle XIX, l'arxiu de la Catedral de València va tindre diversos intents de confiscació.³² Però, la necessitat de provar documentalment els béns confiscats va ser, sobretot, el que va motivar que aquells instruments foren utilitzats per mans inexpertes.³³ Eixos factors van alterar, sense cap dubte, l'últim endreç seriós que va tindre l'arxiu, efectuat en el segle XVIII per Joan Phaoner.³⁴

Chabàs, per tant, no es va trobar l'arxiu de la catedral de València desorganitzat totalment. Hi havia, com no podia ser d'una altra manera, un cert ordre. Fins que Chabàs es va disposar a ordenar l'arxiu, allò era un gran depòsit documental que estava preferentment al servei de la institució que l'havia generat. És Chabàs qui aconseguix donar-li una nova projecció aplicant criteris moderns, semblants als que seguien l'Arxiu de la Corona d'Aragó i el Vaticà.³⁵ Chabàs comença el treball en 1893 i persisteix en la tasca fins a la mort, que és en 1912. En aquella època encara no hi han regles universals d'organització, classificació i catalogació; ni tan sols una terminologia comuna sobre arxius; cada arxiver tenia vocabulari propi i un sistema organitzatiu peculiar. Quan s'unifica esta terminologia és en 1931.³⁶ Entre els llibres de Chabàs n'hi ha un titulat *Manual de Arquivonomia*, imprés a València en 1897, l'autor del qual és José Morón Liminia (HIST.C, 60). Però és el mateix Chabàs qui, en un informe enviat a l'amic

Roque Chabás: Tengo el honor de participar a V.S., de conformidad con lo acordado por este Excmo. Cabildo y resuelto con la aprobación del Emo. Sr. Cardenal Arzobispo ... recaído sobre la exposición ... presentada por V.S. las conclusiones siguientes: 1.- Que quedan aceptados por la Excma. Corporación Capitular los servicios ofrecidos por V.S. para continuar hasta su término el arreglo del Archivo y Biblioteca de este Excmo. Cabildo. 2.- Que al efecto sea V.S. considerado como Archivero y Bibliotecario por el tiempo y con las mismas facultades que tendría de estar vinculado ese cargo a su prebenda, excepción hecha de la de librar, ya de oficio, ya de instancia de parte, certificados relativos a la documentación de dichas dependencias y con los derechos de presencia consignados en el Art. 147 de los Estatutos y el 206 del Reglamento. 3.- Que dicho acuerdo sea ejecutivo desde el 1 de los corrientes. Lo que tengo el honor de poner en conocimiento de V.S. a los efectos oportunos... 4/5/1898”.

³¹ ACV, l. 407/94. En la sessió capitular del dia 6 de maig de 1894 consta que “el Sr. Chabás dijo que a fin de reunir en el archivo, que es su verdadero sitio, la colección completa de documentos y libros antiguos, había trasladado unos cuantos que estaban en el segundo piso de la fábrica y otros encima de la ropería de San Luis Beltrán. También solicitaba permiso para hacer una pequeña estantería que se necesitaba en el archivo. El Cabildo dio su conformidad”.

³² ACV, l. 677/8. El 25 de gener de 1869 el Ministeri de Foment de l'Estat espanyol va confiscar l'arxiu i la biblioteca de la catedral de València.

³³ ACV, l. 107/63v. “ La Comisión de Ventas de Bienes Nacionales pedía se librara una certificación sobre las fincas que constituían la fundación instituida por don Pedro Villarrasa y otros bienes...” l, RF/Manus. 0003/18.

³⁴ En l'informe de Zorrilla (ACV, l. 677/8) s'afirma que bona part de les sales de l'arxiu l'ocupen una colecció numerosíssima de protocols y notales de varios escribanos titulares del cabildo a contar desde el año 1354 al 1835. Colección [...] que tiene sus índices ó catálogos minuciosos...”

³⁵ Així ho indica Chabàs al seu amic Jaume Massó Torrents. (ACV, l. Manus. 0003/18). R. Fita Revert, “Introducción” en *Índice del Archivo de la catedral de Valencia*, Generalitat Valencia, Arxius Valencians, 16, València, 1997, pàgina XXI-XLVI.

³⁶ A. Herrera Heredia, *Archivística general. Teoría y práctica*, Sevilla, 1991, p. 239 i següents.

Jaume Massó Torrents, desxifra la metodologia seguida per a organitzar l'Arxiu de la Catedral de València.³⁷

2.- El document

Els historiadors i bibliòfils valencians dels últims anys del segle XIX i primers del XX solien reunir-se a la casa que Serrano Morales tenia al carrer de la Corona de la ciutat de València. Allí hi havia instal·lada una biblioteca magnífica. A eixes tertúlies setmanals solien acudir, entre uns altres, Teodor Llorente, Sanchis Sivera, Lluís Tramoyeres, Rodrigo Pertegàs, Frederic Doménech. Quan era a València Marcelino Menéndez y Pelayo també solia participar en eixes reunions. Chabàs no hi faltava mai, el qual moltes vegades era el centre d'aquelles vetlades. En morir-se Serrano Morales, Chabàs va tractar de seguir eixos col·loquis, i els diumenges de vesprada reunia a sa casa els que anaven a casa de Serrano, perquè era lloc cèntric.³⁸ Chabàs vivia a la plaça de Crespins, molt a prop de la Catedral. A sa casa tenia una biblioteca excel·lent. I a la tardor de 1908 va reprendre aquelles tertúlies que resultaven molt agradables per als cultivadors i afeccionats als temes històrics. Chabàs era un bon conversador i solia, no poques voltes, animar les xarrades amb acudits i anècdotes que havia trobat en les investigacions. Era corpulent fins a l'obesitat, blanquinós de color, de mirar poc viu i de gest bondados.³⁹ Al llarg de la seua vida Chabàs, per compra, obsequi i intercanvi, va aconseguir reunir una biblioteca singular i un arxiu personal interessantíssim.

Però, en morir-se Chabàs on van anar a parar els seus llibres i el seu arxiu? Fa uns anys em vaig fer esta pregunta.⁴⁰ Manuel Bas Carbonell, seguint Figueras Pacheco afirma: "Más de mil volúmenes de historia valenciana y gran número de cartas de eminencias nacionales y extranjeras, como Mommsen, Hübner, Ehrler, Fidel Fita, Menéndez y Pelayo, Cánovas, Menéndez y Pidal, Joaquín Costa, Altamira, Chabert, Teodoro Llorente, etc. ... fueron destruidos por manos de quienes nunca podía esperarse semejante atrocidad",⁴¹ Ha arribat el moment de respondre a aquell interrogant.

En els meus treballs anteriors vaig anar indicant on podria localitzar-se la biblioteca

³⁷ Es tracta d'un informe escrit i firmat per Roc Chabàs que hi ha a l'Arxiu de la Catedral de València (I, RF/MANUS, 0003/18). Posteriorment, es va publicar en forma d'article i amb el títol "El Archivo Metropolitano de Valencia", en la Revista Bibliografica Catalana, Barcelona, 1903, núm. 5, p. 23, Mireu R. Fita Revert, "Introducción" en Índice del Archivo de la Catedral de Valencia, Generalitat Valenciana, Arxius Valencians, 16, p. xxi-xlvi.

³⁸ ACV, L. RF/Manus. 0023, Llorente Falcó, T: *Anekdótico de Chabàs*.

³⁹ Idem. RF/Manus. 0023.

⁴⁰ R. Fita Revert: Conferència en la Societat Econòmica d'Amics del País de València, el 16 de juny de 1994.

⁴¹ M. Bas Carbonell: "Notas introductorias a la *Historia de Denia*", Alacant, 1985, p. xiv; Figueras Pacheco, F. "Prólogo a la *Historia de Denia*", 2a edició, Alacant, 1958, p. xxiv.

i els papers de Chabàs. En esta ocasió afronte el tema directament. L'arxiu personal i els llibres d'este canonge prestigiós són, en la part més bona i més gran, a l'Arxiu de la Catedral de València. I estes són les proves.

En el lligall 525 de l'Arxiu de la Catedral de València hi ha un full escrit a màquina, en bon estat de conservació, que conté les clàusules testamentàries del llegat de Roc Chabàs. I diu així:

En el testamento abierto otorgado por el señor don Roque Chabás y Llorens, canónigo de la Iglesia Metropolitana de Valencia, en la ciudad de Denia el día trece de abril del año mil novecientos doce, seis días antes de ocurrir su fallecimiento, dispone, entre otras cosas, las siguientes cláusulas que copiadas literalmente dicen:

Tercera: Suplica a sus hermanos del Excelentísimo Cabildo Metropolitano de Valencia, dispongan y arreglen todo lo concerniente a las honras fúnebres y demás sufragios en bien de su alma en la forma y modo que estimen y quiere que a tal fin se celebre un diario de misas en la Santa Basílica Metropolitana Iglesia de dicha ciudad al fuero acostumbrado, dejando a voluntad de sus herederos lo referente al entierro y sufragios en esta ciudad de Denia, si en ella ocurriere su fallecimiento.

Quinta: Es su voluntad que todas las obras, libros y opúsculos y demás que diga relación con la historia y literaturas valencianas y obre en poder del señor otorgante a juicio del excelentísimo cabildo metropolitano de la ciudad de Valencia lo coja y retire el mismo sin que los albaceas, herederos ni otra persona en sus nombres opongan obstáculos al libre derecho de elegir que concede al repetido su amado Cabildo, el que lo guardará todo en sus archivos como débil recuerdo y cariño.⁴²

Consta, igualment, en la sessió de l'1 de maig de 1912, que el capítol va nomenar una comissió perquè es fera càrrec de la biblioteca de Chabàs.⁴³ Ressenya el següent:

Se confirió al M.I. Sr. Sanchis Sivera la comisión de arreglar la Biblioteca Capitular sin menoscabo de las funciones que por costumbre o Reglamento se han reconocido al Secretario Capitular-Archivero.

I continua dient:

Los señores Sanchis Sivera y Cabanes, comisionados para recibir los libros legados a esta Corporación por el M.I. Sr. don Roque Chabás (q.e.p.d.) manifestaron haber cumplido su encargo y que en breve presentarán una relación de las obras que forman el importante donativo. Su Excia. quedó enterado y acordó expresar su gratitud a los albaceas y causa-abientes del finado.

⁴² Esta mateixa clàusula cinquena es troba arxivada en el lligall 670/4. Es tracta d'un full manuscrit, en bon estat de conservació i copia exactament els termes de la clàusula.

⁴³ ACV, I, 413/85.

I, en la sessió extraordinària del capítol, del 14 de maig de 1912, es reflectix el següent:⁴⁴

Quedaron en Secretaría, hasta que se protocolo: 1º una relación provisional de las obras legadas por el susodicho Sr. Chabás y 2º otra especie de avance del inventario de la Biblioteca, comprensivas de las piezas más notables e importantes que la componen.

Esta relació d'obres és en el llibre d'actes capitulars d'esta manera:⁴⁵

También se dio cuenta de una relación presentada por los M. Iltres. Srs. Sanchis Sivera y Cabanes, encabezada con la cláusula testamentaria del M.I. Sr. Chabás y comprensiva de las obras legadas a este Cabildo, se acordó tributar el más expresivo reconocimiento al albaceazgo de dicho Señor y que se archive el documento de referencia.

En el lligall 525/1912 de l'Arxiu de la Catedral es poden localitzar tant el llistat de volums com les clàusules testamentàries de Roc Chabàs Llorens. Transcripció, a continuació, la relació de llibres procedents d'esta testamentària. Es tracta de la llista que, en compliment de la clàusula cinquena, va redactar la comissió capitular formada, com ja s'ha dit, per Josep Sanchis Sivera⁴⁶ i Juli Cabanes Andrés.⁴⁷ Copie este document tal com el trobem i assenyal: el nom de l'autor, el títol, el lloc i l'any d'edició. Com a novetat aporte la signatura dels títols que han estat localitzats a la biblioteca actual de l'Arxiu de la Catedral de València.⁴⁸

⁴⁴ ACV, I, 413/86v.

⁴⁵ ACV, I, 413/90.

⁴⁶ Josep Sanchis Sivera (València, 5.1.1867 – 21.5.1937) va estudiar en el Seminari de València. Després de ser ordenat sacerdot va ser nomenat oficial de la Cúria Eclesiàstica de València. Posteriorment, va ser canonge de les catedrals de Sogorb i València. Va exercir la docència en el Seminari de València com a professor d'Història Eclesiàstica i Història de l'Art. En l'activitat com a historiador va donar importància especial als treballs de divulgació que publicava en el diari *Las Provincias*, del qual va ser col·laborador freqüent i també d'unes altres publicacions. Va dirigir el setmanari *La Semana Católica* i va ser administrador del *Boletín Oficial Eclesiástico*. Va publicar més de cent títols tant de temes artístics com eclesiàstics més pròpiament. Va ser membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València i corresponent de les reials acadèmies de la Història i de Belles Arts de San Fernando de Madrid. Als setanta anys, en 1937, va morir després d'haver deixat una obra de divulgació i d'investigació igualable difícilment.

⁴⁷ Juli Cabanes Andrés (València 27.5.1865 - Paterna 10.12.1936) fon canonge prefecte de litúrgia sagrada de la catedral de València. Va cursar els estudis eclesiàstics en el Seminari Conciliar de València amb molta brillantor i va aconseguir el grau de doctor en Sagrada Teologia i Dret Canònic. Prèvia oposició, en 1909, va aconseguir una canongia en la catedral. Durant molts anys va exercir com a catedràtic del Seminari Metropolità en què va arribar-hi a ser-ne vicerector. Va ser capellà de la Casa de la Misericòrdia, fiscal de la cúria, visitador de religioses, secretari de l'arquebisbat, prior de l'Arxiconfraria de la Mare de Déu dels Desemparats, president de la Congregació Sacerdotal, president del Patronat del Col·legi de Xiquets Órfens de Sant Vicent Ferrer i uns altres diversos. Va ser martiritzat en el picador de Paterna el 10 de desembre de 1936.

⁴⁸ He d'assenyalar que, seguint el criteri del canonge Ramon Robres Lluch, la biblioteca de la catedral estava organitzada en seccions, com ara història civil (=HIST.C.), història eclesiàstica (=HIST.E.), teologia (=TEOL.), dret civil (=DER.C.), dret canònic (=DER.C.), litúrgia (=LITUR.), literatura (=LITE.), diccionaris (=DIC.), catàlegs CAT.), llibres rars (=RAR.), llibres de format gran (=FOL.), manuscrits (=MANUS.), revistes (=REV.) Posteriorment, els llibres que es van anar catalogant durant el període del canonge arxiver Salvador Vázquez, van rebre la signatura (=RF.) No obstant això, la direcció de l'Arxiu ha reorganitzat la biblioteca seguint uns altres criteris. Per la qual cosa, expose aci la signatura antiga, que es manté així en la catalogació actual.

En la relació anterior s'advertix que la comissió capitular no va distingir entre els elements de biblioteca i hemeroteca. El llegat representa un total de 547 volums, més els fullets i revistes. Pel que fa al material d'hemeroteca, assenyalem que els 46 volums del *Boletín de la Real Academia de la Historia*,⁴⁹ el volum del *Boletín de la Sociedad Artístico-Arqueológica de Barcelona*,⁵⁰ els quatre volums del *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: Revista d'estudis històrics*,⁵¹ els 25 volums de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*,⁵² els volums XII-XIV i XVI-XVII de la *Revista de Gerona*,⁵³ els volums III i V de la *Revista Històrica* de Barcelona,⁵⁴ els quatre volums de la *Revista Storica Italiana*,⁵⁵ els 12 volums de les *Memorias de la Real Academia de la Historia*,⁵⁶ els volums X i XII de *Deputazione di storia patria per le provincie di Romagna*,⁵⁷ estan al servei dels investigadors en la secció Hemeroteca de la Catedral. Algunes publicacions periòdiques, com és el cas de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, continua fins a 1961.

He d'assenyalar, a més, que en la biblioteca catedralícia hi ha una secció composta per més de cent volums denominada *diversos*. Alguns exemplars tenen gravades en el lloc les inicials "R. CH." Es tracta de factícies en què Chabàs va anar enquadrant fullets, separates, quadernets i opuscles, de matèries i autors diversos.⁵⁸ Certament, algunes monografies tenen dedicatòries encomiàstiques per a Chabàs. Notes semblants consten també en diversos llibres. Destaque, especialment, la del paleògraf alemany Emilio Hübner,⁵⁹ així com la d'autors tan coneguts com Miguel Asín Palacios⁶⁰ i Antoni de Bofarull.⁶¹

⁴⁹ llib. núm. 175.

⁵⁰ llib. núm. 232.

⁵¹ llib. núm. 238.

⁵² llib. núm. 229, provinents de Chabàs des de l'any 1874-1909.

⁵³ llib. núm. 241.

⁵⁴ llib. núm. 256.

⁵⁵ llib. núm. 331.

⁵⁶ llib. núm. 38.

⁵⁷ llib. núm. 240.

⁵⁸ De Roc Chabàs són 35 volums, els registrats amb els números: 6, 7, 9 al 13, 15 al 25, 27 i 28, 30 al 41.

⁵⁹ Llib. FOL, 17. Emil Hübner, després d'estudiar en les universitats de Berlín i Bonn va viatjar extensament per Europa per a dur a terme investigacions arqueològiques i epigràfiques. Comissionat pel govern prussià per a l'edició de diversos volums del *Corpus inscriptionum latinarum*, a partir de 1860 va estar períodes llargs a Espanya recopilant inscripcions epigràfiques. Establí contacte amb estudiosos com Manuel Gómez Moreno i antiquaris espanyols com Aureliano Fernández-Guerra i va participar activament en activitats de la Reial Acadèmia de la Història i en projectes com la creació del Museu Arqueològic Nacional. En 1870, Hübner va ser nomenat catedràtic de Filologia Clàssica en la Universitat Humboldt de Berlín, ciutat en què va morir.

⁶⁰ Llib. VAR. 46/02. Miguel Asín Palacios va estudiar la carrera eclesiàstica en el seminari de Saragossa. En 1891 assistia per primera vegada a les classes de Julià Ribera, i inicià així una amistat i col·laboració científica llargues. En 1895 es va traslladar a Madrid per motiu del doctorat, que va obtenir en 1896; llavors va conèixer Menéndez Pelayo i, set anys més tard, en 1903, va guanyar per oposició la càtedra de Llengua Àrabica de la Universitat de Madrid, en què va succeir Francisco Codera Zaidín. Entre 1906 i 1909 va publicar en col·laboració amb Julià Ribera la revista *Cultura Española*. Gaudia ja llavors de prestigi internacional, que li va obrir les portes dels centres científics més acreditats d'Espanya i de l'estranger. En 1912 ingressava en la Reial Acadèmia de Ciències Morals i Polítiques, en 1919 en la de la Llengua i en 1924 en la de la Història.

⁶¹ Llib. HIST. C, 50. Antoni de Bofarull va ser de professió arxiver i va dirigir l'Arxiu General de la Corona d'Aragó, a Barcelona, durant 16 anys.

BIBLIOTECA DEL CANONGE ARXIVER
ROC CHABAS LLORENS

NÚM.	AUTOR	TÍTOL	EDICIÓ	SIGNATURA
1.	P. Francisco Cañes	<i>Diccionario español latino arabigo</i> (3 vols)	Madrid, 1787	DIC, 21
2.	José Ortiz y Sanz	<i>Los diez libros de arquitectura de M. Vitruvio Polión, traducidos y anotados</i>	Madrid, 1787	RAR, 16
3.	Luis Moreri	<i>Gran diccionario histórico</i> (10 volúmenes)	París, 1753	DIC, 25
4.		<i>Furs capitols, provisions, etc del Regne</i> (2 vols)	Valencia, 1555	FOL, 16
5.	Emilio Hübner	<i>Monumenta linguae ibericae</i>	Berlin, 1893	FOL, 17
6.	Emilio Hübner	<i>Inscriptiones Hispaniae latinae</i> (Dedicatoria del autor a Roque Chabas)	Berlin, 1869	FOL, 22
7.	Emilio Hübner	<i>Inscriptiones Hispaniae supplementum</i>	Berlin, 1892	FOL, 22-bis
8.	Miguel Casiri	<i>Bibliotheca arabico-hispana escurialensis</i>	Berlin, 1892	FOL, 22-bis
9.	P. Esteban Terretos	<i>Diccionario castellano con voces de ciencias</i> (4 volúmenes)	Madrid, 1760	CAT, 15
10.	Teodoro Mommsen	<i>Historia de Roma</i> (9 volúmenes)	Madrid, 1787	DIC, 23
11.	Pere Hieroni Tاراçona	<i>Instituciones dels furs y privilegis del Regne</i>	Madrid, 1876	HIST. C, 58
12.	J. Massó Torrens	<i>Croquis Prineus</i>	Valencia, 1580	FOL, 16
13.	Varios autores	<i>Miscelánea folklórica</i>	Barcelona, 1898	LITE, 14
14.	PP.J.S.	<i>Vocabulaire arabe-francaise</i>	Barcelona, 1887	HIST. C, 91
15.	Alejandro Herculano	<i>El Monasticon</i>	Beyruth, 1888	DIC, 2
16.	Alvaro Campaner	<i>Indicador de numismática española</i>	Madrid, 1875	LITE, 8
17.	Mariano Aguiló	<i>Crónica o comentarios del gloriosissim e invictissim Rey en Jacme Primer</i>	Madrid, 1891	HIST. C, 25
18.	José Nicolás Eurile	<i>Cartas de Samuel Rabi</i> , traducidas por	Barcelona, 1873	
19.	Julían Ribera	<i>Bibliófilos y bibliotecas de la España árabe</i>	Cádiz, 1835	
20.	Lope de Vega Carpio	<i>Fiestas de Denia</i>	Zaragoza, 1896	
21.	[Arzobispo] Juan de Ribera	<i>Synodus dioecessana: 1566, 78, 84, 90, 90 i 94</i> (6 volúmenes)	Valencia, 1594	RAR, 163 al 166
22.	[Arzobispo] Aliaga	<i>Synodus dioecessana: 1631</i>	Valencia, 1631	
23.		<i>El romancero a la Santa Faz</i>	Alicante, 1879	HIST. E, 61
24.	Bartolomé Ganvanti	<i>Thesaurus rituum</i> (2 volúmenes)	Veneçia, 1749	FOL, 46
25.	Miguel Cavalieri	<i>Opera omnia liturgica seu comentaria</i> (2 volúmenes)	Bassano, 1778	FOL, 45
26.	C. Plinio Secundo	<i>Historia mundi naturalis</i>	Fráncfort, 1582	RAR, 40
27.	Lorenzo Matheu	<i>De regimine regni Valentia</i>	Madrid, 1676 (?)	FOL, 6
28.	Cornelio Schrevelli	<i>Lexicon manuale greco-latium</i>	Patavio, 1759	DIC, 20
29.		<i>Collectio canonum Ecclesiae Hispaniae</i>	Madrid, 1808	FOL, 40
29 bis	Jerónimo Zurita	<i>Anales de la Corona de Aragón</i>	Zaragoza, 1585	FOL, 1

30.	Rodrigo de Toledo	<i>Chronicon</i>	Granada, 1545	RAR, 149
31.	Episcopi Gerundensis	<i>Paralipomenon</i>	Granada, 1545	RAR, 38
32.	P. Mariana Ribera	<i>Centuria 1ª de la religión de la Merced</i>	Barcelona, 1726	
33.	Rafael Viravens	<i>Crónica de Alicante</i>	Alicante, 1876	FOL, 33
34.	Gaspar Ibáñez	<i>Memorias del rey D. Alfonso el Sabio</i>	Madrid, 1727	
35.	José Fuster	<i>Biblioteca valentina</i>	Valencia, 1747	VAR, 15/2
36.	Emilio Hübnér	<i>Inscripciones Hispania cristiana</i>	Berlín, 1869	FOL, 22
37.	Manuel Rico	<i>Ensayo biográfico de los escritores de Alicante</i> (2 volúmenes)	Alicante, 1889	FOL, 32
38.		<i>Memorias de la Academia de la Historia</i> (12 volúmenes)	Madrid, 1903	REV, 1
39.	Ponç de Copons	<i>Feyts de en Jaume lo Conqueridor</i> , pub. per Aguiló	Barcelona, ----	
40.	Cosme Blasco	<i>Historia de Zaragoza</i>	Zaragoza, 1882	HIST. C, 27
41.	Agustín Sales	<i>Disertación histórica del Sagrado Cáliz</i>	Valencia, 1736	RAR, 177
42.	Ramón O'Callaghan	<i>La catedral de Tortosa. descripción</i>	Tortosa, 1890	HIST. E, 55
43.	Trifón Muñoz	<i>Noticias de los obispos de Cuenca</i>	Cuenca, 1860	HIST. E, 86
44.	Juan A. Balbás	<i>El libro de la provincia de Castellón</i>	Castellón, 1892	HIST. C, 13
45.	L. Duchesne	<i>Origenes du culte chrétien</i>	París, 1898	HIST. E, 109
46.	Pedro Bofill	<i>Catalogo del museo episcopal de Vich</i>	Vich, 1893	CAT, 8
47.	Fr. Manuel de Santo Tomás	<i>Carácter de Mahoma y su religión</i>	Valencia, 1793	HIST. C, 24
48.		<i>Statuta diócesis Mchelinensis</i>	Malmás, 1873	DER. CC, 21
49.	Juan Wickham	<i>Misale ad usum Ecclesie Westminster</i>	Londres, 1891	LITURG, 23
50.	José Villarroya	<i>Sobre el autor de la crónica de don Jaime</i>	Valencia, 1800	RF, 128
51.	Pascual Esclapes	<i>Resumen historial de Valencia</i>	Valencia, 1805	RF, 125
52.		<i>Comte rendu du Cong. Internat. Cathol.</i>	París, 1891	
53.	José Alonso Moragdo	<i>Prelados sevillanos o episcopologio</i>	Sevilla, 1904	HIST. E, 79
54.	José Antonio Conde	<i>Historia de la dominación de los árabes</i> (2 vols)	Madrid, 1820	HIST. C, 39
55.	Rafael Contreras	<i>Del arte árabe en España</i>	Granada, 1875	HIST. C, 23
56.-	Fr. Jacinto Segura	<i>Norte crítico para la dirección de la historia</i> (2 vols)	Valencia, 1736	HIST. C, 35
57.	Horacio Maruchi	<i>Guide de catacombes romaines</i>	Roma, 1900	
58.	Horacio Maruchi	<i>Elements d'archeologie chretienne</i>	Roma, 1899	HIST. C, 18
59.	Alberto Fabricio	<i>Bibliographia antiquaria</i>	Hamburgo, 1760	TEOL, 8
60.	Nicasio Jover	<i>Reseña histórica de la ciudad de Alicante</i>	Alicante, 1863	HIST. C, 53
61.	Manuel Danvila	<i>Las libertades de Aragón</i>	Madrid, 1881	
62.	Juan Brutails	<i>Art religiós en el Roselló</i>	Barcelona, 1901	HIST. E, 65

63.	Pedro Labernia	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> (2 volumenes)	Barcelona, 1840	DIC, 10
64.	Bellver y Cacho	<i>Influencia de los árabes en la provincia de Castellón</i>	Castellón, 1889	HIST. C, 41
65.	Jaime Collet	<i>En Marian Aguiló</i> , discurso	Barcelona, 1899	LITE, 28
3r FULL				
66.	Jaime Gaçull	<i>La brama dels llauradors</i>	Valencia, 1901	
67.	Eduardo Soler Pérez	<i>Sierra Nevada y las Alpujarras</i>	Madrid, 1903	
68.	Emilio Cotarelo	<i>Don Enrique de Villena, su vida y obras</i>	Madrid, 1896	HIST. C, 2
69.	Marques de Fuensanta	<i>Documentos inéditos para la historia de España</i>	Madrid, 1889	HIST. C, 14
70.	San Vicente Ferrer	<i>Sermones</i> (5 volumenes)	Valencia, 1695	TEOL, 50
71.	Emilio Hübnér	<i>La arqueología de España</i>	Barcelona, 1888	HIST. C, 20
72.	Juan de Dios de la Rada	<i>Antigüedades del cerro de los Santos</i>	Madrid, 1875	FOL, 35
73.	Martín Viciana	<i>Crónica de Valencia</i> , 2ª y 3ª parte (2 volumenes)	Valencia, 1881	FOL, 39
74.	Martín Viciana	<i>Crónica de Valencia</i> , 2ª y 4ª parte, manuscrito.	S. XVIII	MANUS, 371
75.		<i>Historia del Monasterio de Gandía</i> , manuscrito	1757	MANUS, 368
76.	Bernardo Aldrete	<i>Del origen y principio de la lengua castellana</i>	Madrid, 1674	DIC, 24
77.	Francisco Pons Boigues	<i>Historiadores y biógrafos árabe-españoles</i>	Madrid, 1898	HIST. C, 47
78.	Manuel Dánvila	<i>Sobre la legislación del antiguo Reino de Valencia</i>	Madrid, 1905	
79.	M. Pérez Villamil	<i>Artes e industrias del Buen Retiro</i>	Madrid, 1904	
80.	Florian de Ocampo	<i>Las cuatro partes de la crónica de España</i>	Valladolid, 1604	FOL, 31
81.	Ignacio de Jover	<i>El Patriarca don Juan de Aragón, su vida</i>	Tarragona, 1901	
82.	[Viciana]	Manuscrito rarísimo de la <i>Crónica de Viciana</i> , con folios de la 1ª edición	1564	MANUS, 372
83.	Zurita	<i>Índice general de los Anales de Zurita</i> (2 vols)	Zaragoza, 1565	FOL, 1
84.	Migne	<i>Liturgia mozárabica</i> , con el misal gótico	París, 1862	FOL, 36
85.	Du Cange	<i>Glossarium media et infimta latinittatis</i> (10 vols)	París, 1883	DIC, 18
86.	Francisco Javier Simonet	<i>Glosario de voces ibéricas y latinas</i>	Madrid, 1888	DIC, 17
87.		<i>Memorial de la metropolitana de Sevilla a Felipe V</i>		
88.	A. Paz y Melià	<i>Vida del soldado Miguel de Castro</i>	Madrid, 1900	HIST. C, 5
89.	Pedro Lechón Moya	<i>Noticia bio-bibliográfica de Serrano Cañete</i>	Valencia, 1893	
90.	Adolfo Herrera	<i>El drama de la Asunción de Elche</i>		HIST. E,
91.	Jaime Cenulis	<i>Còstums... sobre el joch dels escochs</i> , impreso por Brunt	Barcelona	
92.	Roque Chabàs	Índice y catálogo del archivo de Alcira	Alicante, 1889	CAT, 7
93.	Roque Chabàs	<i>Revista Histórica</i> , tomo III	Barcelona, 1876	FOL, 4
94.	Francisco M. Tubino	<i>Renacimiento literario en Cataluña. Baleares y Valencia</i>		FOL, 30
95.	Manuel Dánvila	<i>La Germania valenciana</i>	Madrid, 1884	HIST. C, 1

96.	Emilio Lafuente	<i>Obras arábicas por Ajar Machmua</i>	Madrid, 1867	HIST. C, 8
97.	Ángel M ^o de Barcia	<i>Catálogo de retratos en la Biblioteca Nacional</i>	Madrid, 1901	CAT, 19
98.	Leopoldo Egualar	<i>Glosario de palabras españolas de origen oriental</i>	Granada, 1886	DIC, 16
99.	Manuel Rodríguez	<i>Los bronceos de Osuna</i>	Málaga, 1873	
100.	Francisco Javier Simonet	<i>El Concilio III de Toledo</i> , edición poliglota	Madrid, 1891	HIST. E, 27
101.	José Cudiol	<i>Arqueología sagrada catalana</i>	Vich, 1902	
41 FULL				
102.	C. de Valicourt	<i>La conquete de Valence par l'armee francaise</i>	Paris, 1906	HIST. C, 30
103.	Francisco Mestre Noé	<i>El arte de la catedral de Tortosa</i>	Tortosa, 1898	HIST. E, 37
104.	Pedro Carbonell	<i>Opúsculos inéditos de... publicados por Bofarull (2 volúmenes)</i>	Barcelona, 1864	HIST. E, 45
105.	José Vilaplana	<i>Biografía de tres alcoyanos ilustres</i>	Alcoy, 1896	VAR, 37/10
106.	Eduardo Saavedra	<i>Estudio sobre la invasión de los árabes</i>	Madrid, 1892	
107.	Quintín Bas	<i>Historia de Caravaca</i>	Caravaca, 1885	HIST. E, 67
108.	Gonzalo Valero	<i>El quita-pesares</i>	Segorbe, 1868	LITE, 19
109.	Francisco Vilanova	<i>Historia de la Universidad Literaria</i>	Valencia, 1903	HIST. C, 34
110.	Ferrer y Julve	<i>Resumen histórico de Jérica</i>	Valencia, 1899	HIST. C, 31
111.	Eduardo Slaughtner	<i>Gramática hebreaica</i>	Paris, 1857	LIT, 22
112.	Joaquín Casañ	<i>Colección de documentos inéditos</i>	Valencia, 1894	HIST. C, 56
113.	M. Malo de Molina	<i>Rodrigo el Campeador</i>	Madrid, 1857	
114	[Antonio Rubio Lluich]	<i>Curial y Guelfa</i> , novela del s. xv	Barcelona, 1893	LITE, 29
115.	José Pastor	<i>Historia de la ciudad de Alicante</i>	Alicante, 1902	VAR, 15/2
116.	A. Piles	<i>Historia de Cullera</i>	Sueca, 1893	
117.		<i>Tratado de numismática española</i>	Madrid, 1879	
118.	Juan Luis Moncada	<i>Episcopologio de Vich</i> , escrito en el s. xvii (2 volúmenes)	Vich, 1891	HIST. E, 80
119.	Eduardo Ibarra	<i>Documentos para la historia de Aragón</i>	Zaragoza, ----	HIST. C, 48
120.	Andrés Piles	<i>Valencia árabe</i> , tomo I	Valencia, 1901	HIST. C, 16
121.	Miguel Luna	<i>Historia de don Rodrigo, por Albuacaim</i>	Madrid, ----	
122.	C. de Tourtoulon	<i>Jaime I le Conquerant (2 volúmenes)</i>	Montpeller, 1863	HIST. C, 12
123.		<i>Missale Cesaraugustanum</i>	Gótico, 1522	
124.	José Octavio de Toledo	<i>Catálogo de la librería del Cabildo de Toledo</i>	Madrid, 1903	CAT, 12
125.	Pedro Roca	<i>Catálogo de los manuscritos de Guayancos</i>	Madrid, 1904	CAT, 23
126.	José Lomba	<i>El P. Arolas, su vida y sus versos</i>	Madrid, 1898	
127.	Emilio Morera	<i>Tarragona cristiana (2 volúmenes)</i>	Tarragona, 1897	HIST. E, 29
128.	Juan Vila	<i>La ermita de Tibi</i>	Alicante, 1873	HIST. E, 36

129.	Jerónimo de Blancas	<i>Coronación de los reyes de Aragón</i>	Zaragoza, 1641
130.	Antonio Agustín	<i>Diálogos de medallas</i>	Madrid, 1744
131.	Ramón O'Callaghan	Episcopologio de Tortosa	Tortosa, 1896 HIST. E, 85
132.	Juan de D. de la Rada	Catálogo de monedas arábigas españolas	Madrid, 1892 HIST. C, 52
133.		Sylloge inscriptionum roma. In Cataloymia	1762
134.	Roque Chabàs	Epistola Rabi Samuelis, dos copias, manuscrito (2 volúmenes)	1877 MANUS, 353 y.354
135.	Manuel Dánvila	La expulsión de los moriscos españoles	Madrid, 1889 HIST. C, 68
136.	Fr. Damián Fonseca	Expulsión de los moriscos en Valencia	Valencia, 1878
137.	Eugenio Poiton	Sauvenir d'Espagne	Tours, 1880
56 FULL			
138.	José Villaroya	<i>Santos y beatos valencianos en los altares</i>	Valencia, 1804
139.	Álvaro Campaner	<i>Memorial numismático español</i>	Barcelona, 1873 HIST. C, 25
140.	Fr. José Lerchundi	<i>Crestomatia árabe-española</i>	Granada, 1881 DIC, 12
141.	C. de Tourtoulon	<i>Don Jaime el Conquistador</i>	Valencia, 1874 HIST. C, 12
142.	Uragani	<i>Fiori d'Oltraipe</i>	Messina, 1893 LIT, 13
143.	Prospero Aquitanico	<i>Epigramata</i>	Venecia, 1538
144.	José Segura Barrada	<i>Morella y sus aldeas</i> (3 volúmenes)	Morella, 1868 HIST. C, 33
145.	Ramón Álvarez	<i>Siglas y abreviaturas latinas</i>	León, 1884
146.	Domingo Gascón	<i>Relación de escritores turolenses</i>	Teruel, 1903 HIST. C, 40
147.	[Mercader]	<i>Vida de Fr. Pedro Esteve</i> , reimpressa	Denia, 1865 HIST. E, 18
148.	Ramón Rodríguez,	<i>San Pedro Pascual</i> , estudios críticos	Jaén, 1900 HIST. E, 139
149.		<i>Poética latina, versos y reglas</i> , manuscrito	S. XVIII MANUS, 357
150.	Ramón Rodríguez	<i>San Pedro Pascual, obispo de Jaén</i>	Jaén, 1903 HIST. E, 139
151.		<i>Los cent concells del conceyl de cent...</i>	Barcelona, 1890
152.	Antonio de Bofarull	<i>Crónica de don Pedro IV</i> , traducida por	Barcelona, 1850 HIST. C, 50
153.	José Godoy Alcántara	<i>Historia crítica de los falsos cronicones</i>	Madrid, 1868 HIST. C, 15
154.	Marcos Antonio Palau	<i>Apología por España contra Francia</i> , copia del manuscrito de la Universidad	1636 MANUS, 352
155.	Josef del Olmo	<i>Lithologia</i>	Valencia
156.	Juan Antonio Mayans	<i>Ilici</i>	Valencia, 1771 HIST. C, 26
157.	Ramón Lull	<i>Libre del orde de caballeria</i> , reproducción	Barcelona, 1879
158.	Pascual Bonnat	<i>El beato Juan de Ribera</i>	Valencia, 1904 HIST. E, 87
159.	Ricardo Benavent	<i>Un paseo por Europa</i> (2 volúmenes)	Gandia, 1899 LIT, 21
160.	Miguel Cortés	<i>Diccionario Geográfico</i> (3 volúmenes)	Madrid, 1835 DIC, 1
161.	José Vicent Ortí	<i>Fiestas centenarias por la conquista de Valencia</i>	Valencia, 1740

162.	P. Enrique Flórez	<i>Memorias de las reinas católicas</i> (2 volúmenes)	Madrid, 1790	HIST. C, 42
163.	P. Enrique Flórez	<i>Clave historial</i>	Madrid, 1786	HIST. C, 70
164.	Mgr. Crosnier	<i>Iconographie chretienne</i>	Tours, 1876	HIST. E, 244
165.	P. Manuel Risco	<i>Historia de Rodrigo Díaz el Cid</i>	Madrid, 1786	HIST. C, 43
166.	Rafael Valls	<i>Pallantia, Valencia la Vieja</i>	Vinaroz, 1902	HIST. C, 19
167.	Jesús M ^o Álvaro	<i>Paleografía visigoda</i>	Madrid, 1881	
168.	Fr. Francisco Méndez	<i>Noticias de la vida del P. Flórez</i>	Madrid, 1780	HIST. E, 69-A
169.	Onofre Guinart	<i>Repertori de totes les matèries dels Furs de València</i>	Valencia, 1626	MANUS, 356
170.	P. Jagues	<i>Historia de San Lorenzo</i> (2 volúmenes)	Valencia, 1717	
171.	Joaquín Villanueva	<i>Viaje a las iglesias de España</i> (11 volúmenes)	Madrid, 1803	HIST. E, 49
172.	Francisco Pons Boigues	<i>Apuntes sobre las escrituras mozárabes toledanas</i>	Madrid, 1897	HIST. C, 47
66 FULL				
173.		<i>Catálogo de las causas de la Inquisición de Toledo</i>	Madrid, 1903	
174	[Paz y Meliá, A]	<i>Catálogo de las piezas de teatro que se conservan en la Biblioteca Nacional</i>	Madrid, 1899	CAT, 33
175.		<i>Boletín de la Academia de la Historia</i> (46 vols)	Madrid, ----	REV, 10
176.		<i>Tomos varios</i> (42 volúmenes)		
177.	[Amatus, Caetanus]	<i>Index librorum prohibitorum</i>	Nápoles, 1862	CAT, 1
178.	Eduardo Ibarra Rodríguez	<i>Fernando el Católico y el descubrimiento de América</i>	Madrid, 1892	HIST. C, 62
179.	[Gabriel Torell]	<i>Recort, por Gabriel Torell en 1476</i>	Barcelona, 1894	HIST.C, 66
180.	José M ^o Cuadrado	<i>Historia de la conquista de Mallorca</i>	Palma, 1850	HIST. C, 38
181.	[Campaner Fuertes]	<i>Dominación islamista en Baleares</i>	Palma, 1888	HIST. E, 53
182.	Agustín Sales	<i>Memorias del Santo Sepulcro de Valencia</i>	Valencia, 1852	RAR, 177
183.	A. Jacquemart	<i>Les marveilles de la céramique</i>	París, 1878	
184.	G. Maspero	<i>Historie ancienne des peuples de l'Orient</i>	París, 1887	
185.	Luis Milán	<i>El cortesano</i>	Madrid, 1874	RAR, 167
186.	P. Antonio Cesari	<i>Florencias de San Francisco de Asís</i>	Madrid, 1881	LITE, 10
187.	Florez y Risco	<i>La España sagrada</i> (51 volúmenes)	Madrid	HIST. E, 69
188.	[San Bernardo]	<i>Opuscula divi Bernardi abatis, (incunable) *</i>	1495	INCUNABLE, 89
189.	Bartolomé Ferriol	<i>Reglas útiles para danzar</i>	Madrid, 1744	
190.	Prospero Bofarull	<i>Las cartas pueblas, publicadas por</i>	Barcelona, 1851	HIST. C, 10
191.	Gabriel Llabres	<i>Jahuda Bonsenyor</i>	Palma, 1889	LITE, 9
192.	Cristóbal Despuig	<i>Los col-loquis de la ciutat de Tortosa</i>	Barcelona, 1877	LITE, 27
193.	Miguel Amat	<i>D. Jaime el Conquistador</i>	Alicante, 1876	HIST. C, 64
194.	Ramón Font	<i>Episcopologio Ampuritano</i>	Gerona, ----	HIST. E, 84

195.	G. Arenaprimo	<i>La Sicilia della battaglia di Lepanto</i>	Messina, 1892	HIST. E, 1
196.	Francisco Tarín Juaneda	<i>La Cartuja de Porta-coeli</i>	Valencia, 1897	
197.	Francisco Xavier Borrull	<i>Discurso sobre la constitución de don Jaime I</i>	Valencia, 1810	
198.	M. Pano	<i>Viaje a la Mecca de Puey Monçon</i> , publicado por	Zaragoza, 1897	HIST. C, 46
199.	Julián Ribera	<i>Orígenes del Justicia de Aragón</i>	Zaragoza, 1897	
200.	Francisco Codera	<i>Decadencia de los almorávides en España</i>	Zaragoza, 1899	
201.	Francisco Pons	<i>El filósofo de Abentofail</i> , novela traducida por	Zaragoza, 1900	RAR, 168
202.	Miguel Asín Palacios	<i>Algazel</i>	Zaragoza, 1901	VAR, 46/2
203.	Agustín Ceán Bermúdez	<i>Descripción de la catedral de Sevilla</i>	Sevilla, 1804	HIST. E, 54
204.	Pedro Tomic	<i>Historias y conquistas dels reys d'Aragó</i> , publicada por	Barcelona, 1886	HIST. C, 61
205.	S. Pagnino	<i>Epitome linguae sanctae</i>	Amberes, 1609	DIC, 3
206.		Catálogo de varios libros	Valencia, 1819	
207.	Ramón Lull	<i>Libre del Amich e Amat</i>	Palma, 1904	
208.	Pedro M ^o Orts	<i>Apuntes históricos de Benidorm</i>	Alicante, 1892	HIST. C, 59
76 FULL				
209.	Justino Matute	<i>Anales eclesiásticos de la ciudad de Sevilla</i> (3 volúmenes)	Sevilla, 1887	HIST. C, 17
210.	Gregorio Mayans	<i>Cartas eruditas</i> , tomo I	Valencia, 1791	LIT, 5
211.	Cean Bermúdez	<i>Diccionario de Bellas Artes</i> (6 volúmenes)	Madrid, 1800	
212.	Joaquín Miret Sanz	<i>Sempre han tengut bec les oques</i>	Barcelona, 1905	HIST. C, 7
213.	R. Dozy	<i>Historia de los musulmanes españoles</i>	Madrid, 1878	HIST. C, 57
214.	Pedro Vigo	<i>Disegno della storia del medioevo</i>	Livorno, 1878	
215.	Carlos Justi	<i>Estudios del renacimiento en España</i>	Barcelona, 1892	HIST. C, 4
216.	J. D. Passavant	<i>El arte cristiano en España</i>	Sevilla, 1877	HIST. E, 60
217.		<i>Cartas y avisos a don Juan Zúñiga en 1581</i>	Madrid, 1887	HIST. E, 14
218.	Gerardo Mulle de la Cerda	<i>Vida de San Isidro Labrador</i>	Madrid, 1891	HIST. E, 19
219.	P. José Reig	<i>Tres libros de cartas y discursos</i>	Valencia, 1888	LITE, 12
220.	H. Leclerq	<i>L'Espagne chrétien</i>	Paris, 1906	HIST. E, 51
221.	Rafael Altamira	<i>Cuestiones modernas de historia</i>	Madrid, 1904	HIST. C, 36
222.	Juan Botella Carbonell	<i>Las conquistas del progreso</i>	Barcelona, ----	RF, 177
223.	San Vicente Ferrer	<i>Sermones</i> , letra gótica, falta el colofón		MANUS, 168
224.	Pedro Ibarra Ruíz	<i>Historia de Elche</i>	Alicante, 1895	HIST. C, 37
225.	Joaquín Villanueva	<i>Poema de San Próspero, contra los ingratos</i> , traducción	Madrid, 1783	RF, 122
226.	Urbano Ferreiroa	<i>La transformación de la Roma pagana</i>	Barcelona, 1882	
227.	Antonio Richi	<i>Dictionnaire des antiquités romaines</i>	Paris, 1861	DIC, 4

228.	<i>Monumenta Historica Societatis Jesu</i> (9 volúmenes)	Madrid, 1898	HIST. E, 44
229.	<i>Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos</i> , hasta 1909 (25 volúmenes)	Madrid	REV. 3
230.	<i>Historia eclesiástica de España</i> (6 volúmenes)	Madrid, 1873	HIST. E, 72
331.	<i>Revista storica italiana</i> (4 volúmenes)	Roma, 1884	REV. 4
232.	<i>Boletín de la asociación arqueológica</i>	Barcelona, 1891	REV. 7
233.	[Rada Delgado, J.] <i>Catálogo general de la Exposición Histórico-Americana</i> (2 volúmenes)	Madrid, 1892	CAT. 35
234.	<i>Apéndice de las costumbres del libro del Consulado</i>	Madrid, 1791	
235.	[Campaner y Fuertes, A.] <i>Los libros: sociedad bibliográfica de las Baleares</i>	Palma, 1888	HIST. E, 53
236.	<i>La cerámica</i>	Valencia, 1894	HIST. C, 70
237.	<i>La Catedral de Tarragona</i>	Tarragona, 1904	HIST. E, 20
238.	<i>Boletín de la Sociedad arqueológica Luliana</i>	Palma, 1885	REV. 8
239.	<i>Memorias de Sagunto</i>	Valencia, 1865	HIST. C, 69
240.	<i>Atti e memorie di storia patria</i>	Bologna, 1892	REV. 3-B
241.	<i>Revista de Gerona</i>	Gerona, 1894	REV. 5
242.	<i>Ruina del Imperio visigótico español</i>	Madrid, 1883	HIST. C, 22
243.	<i>Historie de l' Architecture</i> (2 volúmenes)	Bruselas, 1852	HIST. C, 21
244.	<i>Vida de Santo Tomás de Villanueva</i>	Valencia, 1731	HIST. E, 7
8è FULL			
245.	[Rada Delgado, J.] <i>Catálogo de la Exposición Histórica Europea</i>	Madrid, 1893	CAT. 34
246.	<i>Disertaciones sobre antigüedades de Valencia</i>	Manuscrito, 1800	
247.	<i>Los eruditos violeta</i>	Barcelona, 1786	LITE, 25
248.	Antonio López Ferreiro <i>Lecciones de arqueología sagrada</i>	Santiago, 1889	
249.	Luis Tramoyeres <i>Instituciones gremiales</i>	Valencia, 1889	
250.	Mr. C. Chevalier <i>Herculanum et Pompei</i>	Tours, 1880	HIST. C, 9
251.	José Morón Liminia <i>Manual de arqueología</i>	Valencia, 1879	HIST. C, 60
252.	Mariano Aguiló <i>Catálogo de las obras catalanas</i>	Barcelona, ----	CAT. 11
253.	<i>Revista de bibliografía catalana</i>	Barcelona, 1894	REV.
254.	<i>La controversia</i> , (revista)		REV. 9
255.	Roque Chabàs <i>Episcopologio valentino</i> , tomo I	Valencia, 1909	HIST. E, 1
256.	Un tajo que contiene varios folletos, números de la <i>Revue Hispanique</i> y del <i>Boletín de la Academia de Buenas Letras de Barcelona</i>		

València, 27 de maig de 1912

J. Sanchis Sivera, *rubricado*Julio Cabanes Andrés, *rubricado*

A més dels temes històrics, fonamentalment d'història local valenciana, crida l'atenció els quantiosos estudis aràbics que Chabàs tenia en la biblioteca. Destaquen, entre uns altres, els arabistes Francesc Pons Boïgues, Julià Ribera Tarragó, Miguel Casiri, Emilio Lafuente, José Antonio Comte, Rafael Contreras, Eduard Saavedra, Andrés Piles, Damián Fonseca, etc.⁶² L'arqueologia és un altre assumpte que destaca; trobem els prestigiosos Emil Hübner, Teodor Mommsen i el jesuïta i director de l'Acadèmia de la Història Fidel Fita.⁶³ Crida l'atenció la quantitat de diccionaris –en tenia 16– de temàtica diferent; l'arxivística, la numismàtica, etc. Tot això assenyala que Chabàs sentia una preocupació declarada d'anar més enllà de la història local.

La qüestió del regionalisme és un altre assumpte rellevant. Chabàs va utilitzar, indistintament, el castellà i el valencià com a vehicle de comunicació per a difondre les seues idees. No obstant això, ell mateix assenyala que la seua llengua materna era el castellà.⁶⁴ Chabàs fa un elogi encés de la llengua valenciana i exposa la conveniència d'ensenyar-la: “Tenemos la convicción de que el número de los que en el Reino de Valencia, saben leer y escribir, aumentaría notablemente si en las poblaciones rurales se enseñase a leer y escribir en valenciano al tiempo que en castellano”. Chabàs va lamentar l'absolutisme de Felip v que va significar un retrocés enorme quant a costums, llibertats regionals i idioma a València. Però afirma contundentment que “no quiere resucitar a ningún muerto”, ni lamenta la unitat nacional. Considera providencial la unió de Castella i Aragó per a formar el regne d'Espanya. Reprova amb energia el que ell anomena regionalisme cismàtic. El seu regionalisme és sentimental, lingüístic i històric; una atenció especial per la llengua i la cultura valenciana. Estes són les intencions de Chabàs, molt diferents de les dels membres de la Renaixença, que saludaven amb alegria l'aparició d'un nacionalisme valencià incipient que seguiria les empremtes del català i n'assumiria les reivindicacions.⁶⁵ Entre els llibres de Chabàs hi ha un volum considerable que tracta sobre esta temàtica.

Finalment, he d'assenyalar que els llibres que no compten amb signatura, són els que no he pogut localitzar en la biblioteca catedralícia, la qual cosa no vol indicar que no estiguen dipositats allí.

3.- Els papers de Roc Chabàs

A més dels llibres i revistes mostrats més amunt, va ser voluntat de Roc Chabàs que els seus papers anaren també a la Catedral de València. En el llistat de volums

⁶² Carmen Barceló, “L'historiador Chabàs i el passat islàmic valencià”, *Aguaits*, 11 (1995) p. 19-28.

⁶³ Amb estos tres prestigiosos autors, Chabàs va mantindre correspondència i una certa amistat.

⁶⁴ R. Chabàs Llorens, “Lo moviment literari, artístich i arqueològich a València en 1989”, *Revista El Archivo*, volum iv.

⁶⁵ B. Rodríguez Gutiérrez, «El Archivo», *Revista de Ciencias Históricas*. Dénia, 1886 – València 1892, Universitat de Cantàbria, Santander 2002.

citats es fa referència a diversos manuscrits, en concret a la *Crónica de Valencia*, de Martí Viciano,⁶⁶ o la *Historia del Monasterio de Gandia*.⁶⁷ El mateix es pot dir de les dos còpies del manuscrit *Epistola Rabi Samuelis*,⁶⁸ o el titulat *Poética latina, versos y reglas*,⁶⁹ o la còpia del manuscrit de la Universitat de València denominat *Apología por España contra Francia*, de Marc Antoni Palau.⁷⁰ I, en últim lloc, un feix que conté diversos fullets, números de revistes i uns altres papers.

Simplement, assenyalant que el lligall 6363/olim de l'arxiu catedralici es conserven fullets dedicats a Roc Chabàs; el lligall núm. 6388/olim conté diversos documents manuscrits de Chabàs mateix, com ara: *El Palacio Real y visitas de los reyes hasta Carlos IV*; *Las órdenes religioso-militares de caballería del Temple y su convento en Valencia*; l'*Episcopologio Valentino de Teixidor*; *Datos históricos sobre la génesis del Derecho Foral* i uns altres manuscrits (hi ha 25 documents). I, en este mateix lligall hi ha una sèrie de retalls de premsa que Roc Chabàs va anar recopilant durant anys. Es tracta de 103 documents que, per l'interès, inventarie a continuació:

1. "El altar mayor de la catedral". *La Voz de Valencia*, 23.12.1903.
2. "«En la juventud católica», conferencia del Dr. Roque Chabás". *Las Provincias*, 28.02.1903.
3. "Academia de la juventud", conferència de Roc Chabàs, *La Voz de Valencia*, 01.03.1903.
4. "Libro importante. Sobre el «Episcopologio Valentino»". *Las Provincias*, 22.02.1910 [firmat per *Valentino* Teodor Llorente].
5. "«Episcopologio Valentino»". *El Mercantil Valenciano*, 23.12.1909.
6. "En casa Novella". Crònica d'art. *Las Provincias*, 16.11.1909.
7. "Pleito literario". *Les trobes en llaors de la Verge Maria*.
8. "Carta importantísima de Su Emma. el cardenal Rampota al sr. Rafael Tous". 29.08.1894.
9. "Literatura alicantina". Sobre el bibliòfil Manuel Rico García.
10. "La nueva edad de hierro, a don Alberto Palacio", per Juan José de Lacanda, 1893.
11. "Fiesta de Agosto de Elche" Carta oberta, per Pere Iborra i Rius, 30.11.1896.
12. "Carta abierta a Victor Balaguer", apareguda en el periòdic *Correspondencia Alicantina*, sobre la Festa d'Elx.
13. Dos cartes, una de Federico Balart i una altra d'Adolfo Herrera, sobre el Misteri d'Elx, 05.12.1896.
14. Una altra carta oberta. "La Fiesta de agosto en Elche", 15.12.1896, publicada en la *Correspondencia Alicantina*, per Pere Ibarra i Ruíz.
15. Una altra carta oberta... (continuació).
16. Una altra carta oberta... (conclusió).

⁶⁶ Llib. registre núm. 74. Es tracta d'un manuscrit del segle XVIII. Té la signatura MANUS/371.

⁶⁷ Llib. registre núm. 75. Es tracta d'una còpia de 1757. Té la signatura MANUS/368.

⁶⁸ Llib. registre núm. 134. Es tracta de dos còpies elaborades pel mateix Roc Chabàs, en 1877. Són a la secció de manuscrits, amb la signatura MANUS/ 353 i 354.

⁶⁹ Llib. registre núm. 149. És una còpia del segle XVIII. Té la signatura MANUS/357.

⁷⁰ Llib. registre núm. 154. Es tracta d'una còpia de 1636. Té la signatura MANUS/352.

17. "Ortografia valenciana", carta de Josep Nebot per a defensar l'ortografia castellana per a la llengua valenciana i preguntar-ne l'opinió en *Las Provincias*. Contestació de *Valentino* [Teodor Llorente], 04.10.1895.
18. "Ortografia valenciana", carta de Josep Nebot, 11.10.1895.
19. "La ortografia valenciana", resposta de *Valentino*, 27.10.1895.
20. "La ortografia valenciana", carta de Francesc Badenes a Josep Nebot, 29.10.1895.
21. "La ortografia valenciana", contestació a la carta de Badenes, per Josep Nebot.
22. "La ortografia valenciana", per Francesc Badenes Dalmau, 13.11.1895.
23. "La espuela del rey don Jaime", la desaparició de la catedral. *Las Provincias*, 02.02.1900..
24. "Conferencias en Lo Rat Penat. El trofeo de la conquista en la Catedral". *Las Provincias*, 08.03.1900, per Roc Chabàs.
25. "La espuela del Conquistador", per Enric Blay. *El Correo*, 08.03.1900. Parla sobre la conferència de Roc Chabàs en Lo Rat Penat.
26. "Conferencias en Lo Rat Penat. El Rat Penat en el escudo de Valencia". Conferència del Vicent Vives Liern, arxiver de l'Ajuntament de València. *Las Provincias*, 15.11.1900.
27. "Sobre las solemnes fiestas en honor al beato Juan de Ribera en el Colegio del Corpus Christi." *La Correspondencia de Valencia*, 21.08.1899.
28. "Sobre el robo de la espuela del Rey don Jaime". *El Mercantil*, 23.02.1900.
29. "Un robo en la Catedral de Valencia. Sobre el robo de la espuela". *El Mercantil*, 22.02.1900.
30. "El robo de la catedral. Más sobre la espuela". *El Mercantil*, 23.02.1900.
31. "Conferencias en Lo Rat Penat. Sobre la ortografia valenciana" [per Josep Nebot] *Las Provincias*, 17.02.1901.
32. "Defensa y conservación de las antigüedades. Proyecto de ley". Sense data. [Assumpte interessant sobre arxius].
33. "La Festa de Elche" per Felip Padrell. *Las Provincias*, [Eduardus, 1900].
34. "Gramática etimológica catalana" per Marian Grandia [projecte].
35. "Un artista italiano desconocido. Juan Andrea Ulio". Article publicat en *El Liberal de Alicante* el 16 i 18 de desembre de 1900. Firma *Un amateur* que és Manuel Rico Garcia. Informa sobre l'Arxiu de la Col·legiata d'Alacant i unes altres esglésies i convents d'aquella ciutat.
36. "Noticias". *El Siglo de Valencia*, 25.09.1900.
37. "Nuestra denuncia". *El Siglo de Valencia*, 28.09.1900.
38. "Panorama religioso. Devolución por el Estado del 25 % de lo que se les debía". 28.09.1900.
39. "Una gloria valenciana". *La Voz de Valencia*, 09.11.1901. Sobre el Crist del Salvador.
40. "El Justicia de Aragón". Per Julià Ribera, 1897. Crònica de Roc Chabàs.
41. "La Creu del Poble" Poesia de Teodor Llorente.
42. "Sobre el regionalismo" *Las Provincias*, 1898. Polèmica sobre la llengua i la literatura valenciana. Hi participen: Ramon Trilles, Emili Badenes Dalmau, Un Rat-Penat, Santiago Carrasco, El Murciélagu Alevoso, Ramir Ripollés, Francesc Gascon Cubells [són 24 articles].
43. "Lo Rat Penat" a Mislata, Cerdonet, Soternes [Descripció interessant].
44. "Colón y sus contemporáneos" per José Echegaray, publicat en *El Liberal*, 12.10.1892.
45. "El canonge Chabàs a l'Ateneu" [Ateneu de Catalunya] en *La Veu de Catalunya*, 19.10.1905. Inclou també la crònica de *La Vanguardia*.

46. “De arte”. *La Voz de València*, 06.06.1907, per Horacio Romero. Crònica de la mort de l'artista Pepe Estruch. Roc Chabàs va preparar una col·lecció d'estudis i esbossos del pintor Domingo Llorens, també denier, deixeble de Vicent López. És digna d'aplaudiment la iniciativa de Chabàs, al posar de manifest la importància d'este artista valencià.
47. “El canonge Chabàs y el Libro de las Donas”. *La Veu de Catalunya*, 18.10.1905, per Piojan.
48. “Lo Rat Penat, conferencia del Dr. Roque Chabàs”, 21.01.1908. Sobre les pintures de la Capella Major de la Catedral.
49. “Historia eclesiàstica valenciana. Una obra meritísima”, 03.03.1908. L'arquebisbe Guisasa encarrega a Chabàs la confecció d'una història eclesiàstica de València [*el Episcopologio*] perquè les qualitats que reünix Chabàs són les d'un “investigador erudito i y paciente, hábil bibliógrafo y versado en historia de la diócesis”.
50. Congreso Histórico Internacional de la Guerra de la Independencia y su Época (1807-1815). Programa i reglament.
51. “Lo Rat Penat de Valencia juzgado en Francia”. Article aparegut en la revista *La Reveu Catalane* publicada a Perpinyà, òrgan de la Societat d'Estudis Catalans del Migdia de França, 23.03.1908. Enrique Merimée.
52. “Crónica de la muerte de don José Serrano Morales”. Tres fulls solts. *Las Provincias*, 18.02.1809.
53. “La restauración de la catedral de Valencia”, per Alejandro Settler. *El Mercantil Valenciano*, 29.12.1907.
54. “Un museo de tablas. La seo de Játiva”, [I, II i III] per Elies Tormo. *Las Provincias*, 18.11.1907.
55. “Más tablas en Játiva. La parròquia de San Pedro III”. *Las Provincias*, 25.02.1908.
56. “Narraciones de Benimaclet, concordia entre el duque de Gandia y los vecinos de aquella localidad en 1648”. Per Emili Carbonero, 29.06.1904.
57. i 58. [No existix].
59. “El Centro de Arabistas”.
60. “«Lahors de la Verge Maria» de Jaime Roig, traducido por don Roque Chabàs”. *Las Provincias*, 05.06.1904. Comentari firmat per Valentino [Teodor Llorente].
61. “Un libro antiguo notable”, per Francesc Badenes Delhom. Carta a *Las Provincias* sobre l'obra del dominic Bertomeu Ribelles, cronista de la ciutat de València titulada: “Leve reseña de diferentes antigüedades y memorias valencianas, anteriores a la dominación cartaginesa” [I, II i III].
62. “Crónica de la toma de posesión del cargo de jefe del Archivo de la Curia Arzobispal de Valencia por don Roque Chabàs”. *El Correo de Valencia*, 01.07.1904.
63. “Cosas curiosas” Procediment per netejar cuadros vells.
64. “Arreglo parroquial de la diócesis de Valencia”, 18.02.1902.
65. “Conferencia del Sr. Badenes Dalmau en Lo Rat Penat”.
66. “Servicio de trenes de ferrocarriles del Norte”.
67. “El cementerio general de Valencia. Descripción e historia del mismo”, 01.11.1897.
68. “Una cacería del siglo xv” [crónica del carnaval].
69. “La capilla de la Audiencia”, Informació especial de *Las Provincias*, format per YOLA.
70. “El Puerto de Valencia y el río Turia”. *Las Provincias*, 07-02-1898.
71. “Cullera fue Sucro”, per A. Piles Ibars. *Las Provincias* octubre de 1895. Réplica de Castro Llopis.

72. "Excursionando Penàguila y Alcolecha, sobre mosén Agulló, la beata de Alcolecha, La Seguró y el proceso en el Tribunal Eclesiástico de Valencia". Firmat per *Un socio de Lo Rat Penat*.
73. "Benasau y Benifallim. Sobre el Palacio Señorial de Benasau y carta-puebla de Benifallim", per *Un socio de Lo Rat Penat*.
74. "Alcoleja", per *Un socio de Lo Rat Penat*.
75. "Penàguila", per *Un socio de Lo Rat Penat*.
76. "Sobre las almenas de la torre de la Lonja". Crónica de *Las Provincias*, 17.12.1897.
77. "El puerto de Denia", article firmat per X.
78. "Los archiveros de las diputaciones provinciales y ayuntamientos".
79. "Nuestras iglesias, mejoras de la parroquia de San Martín". Polonés.
80. "Excursionando en Denia". *Valentino* [Teodor Llorente].
81. "Pintores valencianos anteriores a Juan de Juanes". Conferència en Lo Rat Penat
82. "La verja de la Glorieta".
83. "Las torres de Cuarte son propiedad de Valencia". Conferència de Martínez Aloy en Lo Rat Penat.
84. "La catedral de Valencia". Carta de l'arquebisbe. *El Mercantil Valenciano*, 02.02.1893. [A contrallum es veuen uns dibuixos d'àmfores i uns altres objectes d'arqueologia].
85. "¿Amenaza ruina el Miguelete?". Cinc articles firmats per Monar, en què assenyala la necessitat de la reparació, s/d.
86. "Mapa de Filipinas".
87. "Notable hallazgo" [arqueològic en el barri de Benahia] per Benedicte Mollà.
88. "Carta abierta a don Roque Chabàs", per Manuel Rico García, Alacant 06.06.1894.
89. "Correspondencia alicantina", 14.06.1893, Carta oberta a Manuel Rico García.
90. "Carta abierta de don Manuel Rico García a Benedicto Mollà y Benet sobre los restos de la antigua LUCENTUM".
91. "Carta abierta a don Benedicto Mollà y Benet" per Manuel Rico García.
92. "Crónica del fallecimiento del canónigo arcediano de Valencia" per Godofred Ros Biosca.
93. Prospekte de la *Historia de la Ciudad de Denia*, de Roc Chabàs.
94. "Sobre algunas inscripciones en Denia y en Valencia..." *Boletín de la Real Academia de la Historia*, p. 9-11 s/d ni autor.
95. "Exposición Universal de Barcelona. Sección Arqueología". Set articles firmats per F. Miguel i Badia en el *Diario de Barcelona*.
96. "Minas prehistóricas en España" [Cuenca de Mieres].
97. "Hallazgo arqueológico en Jerusalén".
98. "Carta puebla de Andorra" [facsimil i traducció del document atorgat per Carlemany, existent en el Arxiu d'Urgell].
99. "Exposición de bellas artes en Alicante". Article en el *Boletín del Círculo de Bellas Artes de Madrid*.
100. "Los amantes de las bellas artes en Alicante III". [Interessant article que descriu la casa museu de Joaquín Rojas i Canicia Franchi].
101. "Los amantes de las bellas artes en Alicante IV". Descripció de la casa d'Alejandro Harmsen, baró de Maials.
102. "El Coleccionista", per M. Rico.
103. "Los tapices en Alicante", per M. Rico [I, II i III].

Igualment, en el lligall 6389/olim hi ha el text manuscrit del *Glosario de las voces oscuras del derecho foral valenciano*; una sèrie de fotografies i gravats antics de les excursions fetes per Chabàs; i una espècie de *nomenclator*, que comprén les lletres D – LL. A més, el lligall 6290/olim comprén diversos impresos que, sense dubte, procedixen del canonge arxiver Chabàs. I, finalment, en el lligall 6291/olim, es guarda una rara bibliogràfica; es tracta de 20 quadernets numerats del 2 al 21, del volum II de l'*Episcopologio Valentino* de Roc Chabàs Llorens.

No obstant això, l'arxiu de la catedral de València encara conserva un altre material a més del ressenyat en este article, provinent del senyor Roc Chabàs. Amb molt bon criteri, el canonge arxiver actual, Vicent Pons Alòs, està reorganitzant el fons de donacions, on passaran no només els papers de Chabàs, sinó uns altres depòsits, com el de Sanchis Sivera, el d'Olmos Canalda, el de Rodilla Zanon, etc.

Hem d'advertir que, a més de a l'arxiu de la catedral de València, diversos llibres i papers del famós canonge arxiver es conserven dispersos en unes altres biblioteques i arxius. Sense ànim de ser exhaustiu indique que en la Biblioteca de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València⁷¹ i en la Biblioteca Valenciana de Sant Miquel dels Reis, es guarden alguns llibres i documents que van pertànyer a Chabàs.⁷² Certs fons procedixen de la biblioteca de Josep Sanchis Sivera, que els va llegar al nebot Manuel Sanchis Guarner. Segons he pogut saber, la biblioteca d'este últim es va dividir en dos lots; un per a la Biblioteca Valenciana i un altre per a la de Geografia i Història. Possiblement, Chabàs va donar en vida diversos llibres al seu company i amic. No s'ha d'oblidar que Sanchis Sivera va ser un dels encarregats del capítol per a retirar els llibres i papers del canonge denier. També en l'Arxiu Municipal de Dènia hi ha un fons Chabàs ben interessant.⁷³

4.- L'obra de Chabàs

Com hem dit, Chabàs va gaudir d'un prestigi considerable entre els contemporanis. Les seues publicacions i l'organització d'arxius importants hi contribuïren.⁷⁴ Però

⁷¹ En la biblioteca de la Facultat de Filosofia i Lletres hi ha 25 títols que procedixen del llegat del canonge Roc Chabàs, llegat que, segons l'opinió M^a. Cruz Cabeza Sánchez-Albornoz, és el lot fundacional de la biblioteca de la Facultat, ja que amb estos llibres comença el llibre de registre. M^a. C. Cabeza Sánchez-Albornoz "Catàleg d'obres del segle XVII existents en la Biblioteca de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València", SAITABI, XLI; València 1991, pp 13-46. Hem confrontat els 25 títols que apareixen en l'article assenyalat amb els del llegat testamentari de Chabàs a la Catedral i el resultat ha sigut negatiu. Ni es repetixen, ni estan ací ressenyats. Tal vegada el senyor Roc els donaria en vida.

⁷² En la Biblioteca Valenciana de Sant Miquel dels Reis, en el fons Manuel Sanchis Guarner, hi ha, entre uns altres, un manuscrit autògraf (Mss/496) amb este títol: "Notas cronológicas del reinado de D. Jaime I de Aragón el Conquistador de Valencia, recogidas de registros auténticos por D. Roque Chabàs".

⁷³ Rosa Seser, "Documents de la família Chabàs existents a l'Arxiu Municipal de Dènia: Llegat de Consuelo i Paz Chabàs López i llegat de Luis Zalbidea i Gloria Berenguer", en *Aguaites*, 11 (1995) p. 81-107.

⁷⁴ R. Chabàs Llorens, *Indice y Catálogo del Archivo Municipal de la ciudad de Alcira*, Alacant, 1889.

sobretot ho acreditava la visió historiogràfica implantada per ell en àmbits culturals valencians i espanyols. Va sorgir el que s'hi ha anomenat *el fenomen Chabàs*.⁷⁵ La tècnica de Chabàs va produir un verdader impuls als estudis d'història eclesiàstica. Va saber obrir camins nous a la investigació i se'l considera *precursor, educador i formador d'historiadors*. Sanchis Sivera sostenia que Chabàs va ser “el único que en nuestros días ha dado impulso a estos estudios, abriendo nuevos caminos a la investigación y pudiéndosele considerar como el maestro de todos los que se dedican a esta clase de trabajos”.⁷⁶

Roc Chabàs professava un respecte reverencial pels documents antics i per tot el que poguera afavorir la veritat històrica. Es pot afirmar que la seua vida, a més d'estar dedicada a Déu i a l'Església, va seguir entregada totalment als llibres i *als papers vells*. Quan algú li va criticar eixa dedicació absorbent, Chabàs va respondre amb molta claredat:

Amo la verdad y no la oculto. Deseo que las leyes de la Iglesia y de la crítica histórica se respeten; por eso trabajo con afán en cultivar el campo de los estudios en que mis aficiones de toda la vida me han colocado... si me equivooco autoridades hay y magisterio en la Iglesia que señale el rumbo que deba tomar, y con prontitud y buena voluntad acataré lo que se me mande... En el terreno libre pensaré y trabajaré por mi cuenta, pese a quien pese. No he de ser más papista que el Papa... y creo poder decir en Valencia lo que las autoridades de la ciencia católica han dicho en Roma”.⁷⁷

El professor Mateu Rodrigo Lizondo assenyala que Chabàs no només és l'introduïdor del mètode modern en la historiografia valenciana, sinó que el considera com a hereu del criticisme il·lustrat del segle XVIII i el situa “en relació amb el positivisme històric europeu, imperant de feia temps al continent de la mà d'historiadors universitaris com l'alemany Leopold von Ranke”.⁷⁸ Mateu Rodrigo recalca la influència que va tindre Emil Hübner i Theodor Mommsen en el pensament historiogràfic de Chabàs, la qual cosa va influenciar positivament en els historiadors valencians nascuts en la segona mitat del segle XIX, una generació notable d'investigadors entre els quals es troben Lluís Tramoyeres, Josep Martínez Aloy, Julià Ribera, Josep Sanchis Sivera, Salvador Carreres Zacarés i uns altres.

L'obra de Chabàs va començar a Dénia en 1886 amb la publicació de la revista de ciències històriques *El Archivo*, que va prosseguir a València fins a 1893. En aquell setmanari tan prestigiós van anar apareixent, durant set anys, més de 100 assajos

Chabàs va ordenar també els arxius parroquials de Dénia, Sogorb i Gandia; el de la catedral i el diocesà de València.

⁷⁵ R. Fita Revert, “El fenómeno Chabàs” en *Saitabi*, 46, (1996) p. 67-80.

⁷⁶ J. Sanchis Sivera, *La diócesis valentina. Estudios históricos*, Impremta La Voz Valenciana, València 1920, p. 14-17.

⁷⁷ Diari *Las Provincias*, València 10.11.1899. Citat per B. Carbonell en *Roque Chabàs el Historiador de la “Renaixença”*, Dénia 1995, p. 166. Citat per mi en “El fenómeno Chabàs” en *Saitabi*, 46, (1996) p. 67-80.

⁷⁸ M. Rodrigo Lizondo, “Introducció. Significació de Roc Chabàs en la historiografia valenciana”, en *Roque Chabàs. Opúsculos*, València, Generalitat Valenciana – Consell València de Cultura, 1995, p. 11.

històrics seus i nombrosíssims articles de col·laboradors prestigiosos.⁷⁹ Després d'ell, el col·laborador més prolífic és Julià Ribera Tarragó, que publica diverses cròniques sobre història dels àrabs valencians. Li segueix el director de l'Acadèmia de la Història, el pare Fidel Fita Colomer, que aporta diversos escrits sobre les làpides romanes. La resta de col·laboradors van reproduint documents imprescindibles per a investigar la història valenciana. Però Chabàs es va proposar anar més enllà de la història local i es van anar incorporant uns altres historiadors de prestigi com Serrano Morales, Aureliano Fernández Guerra, Francisco Javier Simonet, Francisco Vilanova, Francisco Fernández González, Josep Martínez Aloy, Francesc Danvila Collado, etc., fins a un total de 79 assaistes i historiadors acreditats, alguns de talla internacional com Alejandro Harmsen o el prestigiós Hübner.

Des d'aquella revista, Chabàs va alçar la veu sobre l'estat d'abandó d'alguns arxius municipals i notariais. Va criticar que quasi tots els ajuntaments “tienen pretensiones de antigüedad, de nobleza, de recuerdos históricos, y dejan sus archivos convertidos en cuevas, abandonados a inmundas alimañas, pudriéndose los documentos más preciosos”.⁸⁰ Al cap dels anys, estos juís tan encertats van tindre confirmació plena. I ara lamentem, no només la deixadesa que va denunciar Chabàs, sinó el que va arribar després, la catàstrofe de 1936-39, que va ser molt superior al que poguera imaginar l'il·lustre arxiver denier.⁸¹

Chabàs va emprar tots els mitjans a l'abast per conservar tot el que encara quedava. I la millor manera de preservar-ho era permetre l'accés als arxius. Quan la duquessa d'Alba va publicar els autògrafs de Cristòfol Colom, Chabàs va comentar:

La patriótica conducta de la noble editora franqueando a los estudiosos los archivos de Alba y sus entronques debiera tener muchos imitadores. ¡Cuantos documentos importantísimos duermen llenos de polvo en los estantes de los archivos!

Els arxius valencians van rebre, per tant, un impuls gran de Chabàs. El municipal d'Alzira es va beneficiar molt prompte de la tècnica de Chabàs.⁸² Però l'obra definitiva del canonge denier seria l'Arxiu de la Catedral de València.⁸³

I, l'última voluntat de Roc Chabàs va ser que els seus llibres i papers es quedaren en l'arxiu i la biblioteca de la institució més antiga de la ciutat de València, *com a dèbil record i afecte* cap al capítol. En este article només he exposat les últimes voluntats de Chabàs expressades en les clàusules 3a i 5a del testament. No obstant això, com a apèndix, presente la totalitat de publicacions i manuscrits que, procedents del famós historiador i arxiver Roc Chabàs Llorens, s'han localitzat en la biblioteca i a l'arxiu de la catedral de València. I ho faig per ordre alfabètic d'autors.

⁷⁹ B. Rodríguez Gutiérrez, «El Archivo», *Revista de Ciencias Históricas*. Dénia, 1886 – València 1892, Universitat de Cantàbria, Santander 2002.

⁸⁰ *El Archivo*, vol. 2, p. 190.

⁸¹ R. Fita Revert, “Pérdida y recuperación del tesoro documental. Los archivos eclesiásticos”, *Memoria Ecclesiae*, xvii, Oviedo, 2000, p. 539-571; --- “La documentación eclesiástica en la Archidiócesis de Valencia en la década de los años 30” *Revista d'Arxius*, Associació d'Arxivers Valencians, 2005-2006, p. 83-164.

⁸² *El Archivo*, 3, p. 182.

⁸³ R. Fita Revert, “Introducción” en *Índice del Archivo de la Catedral de Valencia*, Arxius Valencians, 16, València, 1997.

APÈNDIX
BIBLIOTECA DE ROC CHABÀS LLORENS
ORGANITZADA PER ORDRE ALFABÈTIC

NÚM.	AUTOR	TÍTOL	LLOC	ANY	SIGNATURA
1.	Abentofàil	<i>El filòsofo autodidacta</i>	Saragossa	1901	RAR, 168
2.	Abentofàil	<i>Novena al... invicto... apòstol de Espanya Santiago el Mayor</i>	Bilbao	1898	VAR. 16/4
3.	Academia de Historia	<i>Memorias de la Real Academia de la Historia</i> [volums 1 a l'11 i 13 (1796-1903)]	Madrid	1796	REV. 1
4.	Academia de Historia	<i>Catálogo de sus académicos en 1891</i>	Madrid	1891	VAR. 9/1
5.	Aguiló, Marià	<i>Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta el presente</i>	Barcelona	1894	CAT. 11
6.	Alava y Flerga, G.	<i>La merología. Poema en dos partes</i>	Alacant	1889	VAR. 20/3
7.	Albors y Albors, C	<i>La Inquisición y el cardenal Pedro González de Mendoza</i>	València	1896	VAR. 34/7
8.	Aldrete, Bernardo	<i>Del origen... de la Lengua Castellana</i>	Madrid	1674	DIC. 24
9.	Ali Bey	<i>Atlas dels viatges d'Ali Bey...</i>			VAR. 11/2
10.	Almirall y otros	<i>Miscelánea Folk-lòrica</i>	Barcelona	1887	HIST. C, 91
11.	Altamira, Rafael	<i>Cuestiones modernas de Historia</i>	Madrid	1904	HIST. C, 36
12.	Alumbrado publico	<i>Memoria sobre el conflicto del alumbrado publico</i>	València	1899	VAR. 34/15
13.	Álvarez Sereix, R	<i>Solemnidad académica</i>	Madrid	1889	VAR. 15/1
14.	Amat Maestre, M.	<i>Don Jaime el Conquistador</i>	Alacant	1876	HIST. C, 64
15.	Amatus, Caetanus	<i>Index librorum prohibitorum...</i>	Nàpols	1862	CAT. 1
16.	Antropològica, Socie.	<i>Estatutos y reglamento de la Sociedad Antropològica... española</i>	Madrid	1880	VAR. 15/7
17.	Arenaprino, G	<i>La Sicilianella bataglia di Lepanto</i>	Messina	1892	HIST. E, 68
18.	Arqueologia	<i>Reglamento de la Asociación Arqueologica de Barcelona</i>	Barcelona	1896	VAR. 16/2
19.	Arqueologia	<i>Boletín de la Sociedad Arqueologica Luliana</i> [volums: 1-4 (1885-1892)]	Palma de Mallorca	1885	REV. 8
20.	Arqueologia, Societ.	<i>Memoria de los trabajos... por la Sociedad Arqueologica Valenciana, año 1877</i>	València	1878	VAR. 41/15

21.	Arqueología, Socied.	<i>Memoria de los trabajos... por la Sociedad Arqueológica Valenciana, año 1878</i>	València	1879	VAR. 41/16
22.	Asin Palacios, M	<i>La psicología de la creencia según Algalzel</i>	Saragossa	1902	VAR. 46/2
23.	Balbas, Juan	<i>El libro de la provincia de Castellón</i>	Castelló	1892	HIST. C. 13
24.	Barcia, Ángel M	<i>Catálogo de los retratos de personajes españoles... de la Biblioteca Nacional</i>	Madrid	1901	CAT. 19
25.	Barcia, José	<i>Silvos del Pastor Divino</i>	València	1771	VAR. 19/6
26.	Bas Martínez, Q	<i>Historia de Caravaca</i>	Caravaca	1885	HIST. E. 67
27.	Bellver, Melchor	<i>Influencia que ejerció la dominación árabe en... Castellón de la Plana</i>	Castelló	1889	HIST. C. 41
28.	Benavent Felmi, R	<i>Un paseo por Europa</i>	Gandia	1899	LITE. 21
29.	Berga, Honorat	<i>Discurs [en Lo Rat Penat]</i>	València	1896	VAR. 6/3
30.	Biasco, Cosme	<i>Historia de Zaragoza</i>	Saragossa	1882	HIST. C. 27
31.	Blázquez, Antonio	<i>La milla romana</i>			VAR. 30/5
32.	Bleda, Jaime	<i>Milicere dels Peixets de Alboraya</i> [Nota extreta del llibre del frare Jaume Bleda]			VAR. 9/10
33.	Bleda, Jaime	<i>Corporales de Daroca</i>			VAR. 9/10
34.	Bofarull, Antonio	<i>Crónica del rey Pedro IV el Ceremonioso</i>	Barcelona	1893	HIST. C. 50
35.	Bofarull, Fco.	<i>Gilaberto de Cruïlles</i>	Barcelona	1886	VAR. 33/13
36.	Bofarull, Fco.	<i>Discurso en la recepción de José Segarra como académico de la Historia</i>			VAR. 10/13
37.	Bofarull, Fco.	<i>El testamento de Ramón Lull</i>	Barcelona	1896	VAR. 12/8
38.	Bofarull, Manuel	<i>El registro del merino de Zaragoza, el caballero don Gil Tarín 1291-1312</i>	Saragossa	1889	VAR. 27/12
39.	Bofarull, Manuel	<i>Funerals dels Reys d'Aragó</i>	Barcelona	1886	VAR. 38/6
40.	Bofarull, Manuel	<i>Opusculos inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell</i>	Barcelona	1864	HIST. C. 45
41.	Bofarull, Próspero	<i>Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón. Volum VIII [Cartes de poblament]</i>	Barcelona	1851	HIST. C. 10
42.	Bofill, Pedro	<i>Catálogo del Museo Arqueológico Artístico Episcopal de Vich</i>	Vic	1893	CAT. 8
43.	Boix, Vicente	<i>Memorias de Sagunto</i>	València	1865	HIST. C. 69
44.	Borja, San Francisco	<i>Monumenta Historica Societatis Jesu. Franciscus Borgia [volum I]</i>	Madrid	1894	VAR. 9/9
45.	Boronat Barrachina, P.	<i>El Beato Juan de Ribera</i>	València	1904	HIST. E. 87
46.	Bosca Casenoves, E	<i>Discurso inaugural en el Instituto para la enseñanza de la mujer...</i>	València	1891	VAR. 32/3

47.	Botella Carbonell, J.	<i>La reconquista de Denia [Drama]</i>	Dénia	1874	VAR. 38/14
48.	Botella Carbonell, J.	<i>Las conquistas del progreso. Exposición de los más notables inventos</i>	Barcelona		RF. 177
49.	Brutails, Joan	<i>Notes sobre l'art religiós en el Roselló</i>	Barcelona	1901	HIST. E. 65
50.	Caballero Infante, F.	<i>Estudio sobre las monedas árabes de Denia</i>	Dénia	1889	VAR. 46/11
51.	Calatayud Bonmatí, V.	<i>Discurso... Congreso Católico de Sevilla</i>	València	1892	VAR. 35/6
52.	Calatayud Bonmatí, V.	<i>El culto externo...</i>	Alacant	1889	VAR. 38/12
53.	Campaner Fuertes, A.	<i>Bosquejo de la dominación islamita en las islas Baleares</i>	Palma	1888	HIST. E. 53
54.	Campaner Fuertes, A.	<i>Dominación árabe en las Baleares</i>			VAR. 40/8
55.	Campaner Fuertes, A.	<i>Memorial numismático español</i>	Barcelona	1873	HIST. C. 25
56.	Cánovas del Castillo	<i>Discurso... en el Ateneo... de Madrid</i>	Madrid	1889	VAR. 41/6
57.	Cañes, Francisco	<i>Diccionario español latino-árabigo</i>	Madrid	1787	DIC. 21
58.	Carbonell, Pedro	<i>Opúsculos inéditos</i>	Barcelona	1864	HIST. C. 45
59.	Casañ Alegre, J.	<i>Descripción del sepulcro gótico descubierta en la iglesia de los Santos Juanes de València</i>	València	1893	VAR. 10/15
60.	Casañ Alegre, J.	<i>Colección de documentos inéditos del Archivo General del Reino de València</i>	València	1894	HIST. C. 56
61.	Casiri, Miguel	<i>Biblioteca árabigo-hispana escorialensis</i>	Madrid	1760	CAT. 15
62.	Castellote Pinazo, S.	<i>Discurso [en honor de León XIII] en el Congreso Católico de Sevilla</i>	Sevilla	1893	VAR. 6/10
63.	Cavalieri, Juan	<i>Opera omnia liturgica</i>	Bassano	1778	FOL. 45
64.	Cavanilles, Antonio	<i>Carta... a un vecino de Lima...</i>	Madrid	1789	VAR. 15/4
65.	Ceán Bermúdez	<i>Descripción... de la Catedral de Sevilla</i>	Sevilla	1804	HIST. E. 54
66.	Ciehorms, Conrad	<i>Romische straisarkunden ans dem archive des asklepiostempels zu mytilene</i>	Berlin		VAR. 41/7
67.	Cirujeda y Ros, José	<i>Discurso en honor de Santo Tomás de Aquino en... la Juventud Católica de València</i>	València	1884	VAR. 25/16
68.	Claudio Girbal, E.	<i>Tossa... historia, tradiciones</i>	Girona	1884	VAR. 41/11
69.	Codera Zaidín, Fco.	<i>Monedas árabes de Tortosa</i>	Girona	1881	VAR. 25/8
70.	Conde, José Antonio	<i>Historia de la dominación de los árabes en España</i>	Madrid	1820	HIST. C. 39
71.	Contreras, Rafael	<i>Del arte mozárabe en España</i>	Granada	1875	HIST. C. 23
72.	Cortés López, M.	<i>Diccionario geográfico-histórico de la España antigua, tarraconense, bética y lusitana</i>	Madrid	1836	DIC. 1

73.	Cortés, Miguel	<i>Compendio de la vida del apóstol San Pablo</i>	València	1849	VAR. 9/5
74.	Cotarelo Mori, E.	<i>Don Enrique de Villena</i>	Madrid	1896	HIST. C. 2
75.	Crosnier	<i>Iconographie chreitieme</i>	Tours	1876	HIST. E. 244
76.	Chabàs Llorens, R.	<i>Índice y catálogo del Archivo Municipal de Alcira</i>	Alacant	1889	CAT. 7
77.	Chabàs Llorens, R.	<i>El sepulcro de Severina</i>	València	1880	VAR. 41/17
78.	Chabàs Llorens, R.	<i>Datos biográficos del venerable Pedro Esteve</i>	Dénia	1880	VAR. 18/10
79.	Chabàs Llorens, R.	<i>Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos [Homenaje a Menéndez y Pelayo]</i>	Madrid	1899	VAR. 12/4
80.	Chabàs Llorens, R.	<i>Estudio sobre los sermones de San Vicente Ferrer que se conservan en la catedral de València.</i>			REV. 3
81.	Chabàs Llorens, R.	<i>Episcopologio valentino volums I i II</i>	València	1909	HIST. E. 1
82.	Chabàs Llorens, R.	<i>Los mozárabes valencianos</i>	Madrid	1891	VAR. 31/6
83.	Chabàs Llorens, R.	<i>El altar de plata de la catedral de Valencia</i>	València	1896	VAR. 46/9
84.	Chabàs Llorens, R.	<i>Las pinturas del altar mayor de la catedral de Valencia</i>	València	1891	HIST. E. 106
85.	Chabàs Llorens, R.	<i>A la sociedad del Casino Dianense</i>	Dénia	1873	VAR. 33/3
86.	Chabàs Llorens, R.	<i>El drama sacro de la Virgen de Elche</i>	Alacant	1877	HIST. E.
87.	Chabàs Llorens, R.	<i>Calendario de la Archidiócesis de Valencia [Manuscrit 22 pàgines]</i>	València	1902	RF. M. 3/1
88.	Chabàs Llorens, R.	<i>Génesis del derecho foral de Valencia [Manuscrit 70 pàgines]</i>	València		RF. M. 3/2
89.	Chabàs Llorens, R.	<i>Informe sobre el directorio diocesano para la iglesia del Corpus Christi</i>	València	1898	RF. M. 3/3
90.	Chabàs Llorens, R.	<i>Algunas frases de la respuesta del Colegio del Patriarca</i>	València	1898	RF. M. 3/4
91.	Chabàs Llorens, R.	<i>Informe del Colegio del Patriarca dirigido al Sr. Arzobispo</i>	València	1898	RF. M. 3/5
92.	Chabàs Llorens, R.	<i>Informe directorio de rezo de la parroquia de Santa Catalina Mártir</i>	València	1898	RF. M. 3/6
93.	Chabàs Llorens, R.	<i>Carta al Sr. Presidente del certamen de San Pascual Bailón</i>	València	1898	RF. M. 3/7
94.	Chabàs Llorens, R.	<i>Organización del Archivo de la Catedral de Valencia. Informe dirigido a Jaime Massó T...</i>	Barcelona	1902	RF. M. 3/18
95.	Chabret, Antonio	<i>Reseña histórica... traslación... reliquias santos mártires Abdón y Senen a... Sagunto</i>	València	1894	VAR. 36/12
96.	Chabret, Antonio	<i>Historia del convento de religiosas del Pie de la Cruz y Santa Ana de Sagunto</i>	Sagunt	1903	VAR. 54/7
97.	Chabret, Antonio	<i>Origen y tradiciones de la cofradía del Santísimo Sacramento... de Sagunto</i>	València	1896	VAR. 22/1
98.	Chevalier, C.	<i>Herculanium et Pompei</i>	Tours	1880	HIST. C. 9

99.	Danvila Collado, Fco.	<i>Na Carroga de Vilragut</i>	Madrid	1888	VAR. 25/6
100.	Danvila Collado, M.	<i>La casa de la contratación de Sevilla</i>	Madrid	1892	VAR. 10/2
101.	Danvila Collado, M.	<i>La expulsión de los moriscos españoles</i>	Madrid	1889	HIST. C. 68
102.	Danvila Collado, M.	<i>La Germania valenciana</i>	Madrid	1884	HIST. C. 1
103.	Del Cacho, Vicente	<i>Influencia que ejerció la dominación árabe en Castellón de la Plana</i>	Castelló	1889	HIST. C. 41
104.	Dénia	<i>Colegio dianense de primera y segunda enseñanza</i>	Dénia	1889	VAR. 18/3
105.	Dénia	<i>Festejos en honor de la Preciosísima Sangre de N.S.J... en ... Dénia</i>	Dénia	1896	VAR. 37/5
106.	Dénia	<i>Reglamento general y particular del círculo dianense</i>	Madrid	1879	VAR. 18/13
107.	Despuig, Cristófol	<i>Los col·loquis de la ciutat de Tortosa</i>	Barcelona	1877	LITE, 27
108.	Dozy, R.	<i>Historia de los musulmanes españoles [tres volums]</i>	Madrid	1877	HIST. C. 57
109.	Du Cange, Charles	<i>Glossarium mediae et infimae latinitatis</i>	Paris	1883	DIC, 18
110.	Duchesne, L.	<i>Origines du culte chrétien...</i>	Paris	1898	HIST. E, 109
111.	Eguilaz Yaguas, L	<i>Glosario etimológico de las palabras españolas de origen oriental</i>	Granada	1886	DIC, 16
112.	Elche, Misteri	<i>Excursión a Elche. Auto lírico-religioso... [el Misteri]</i>	Madrid	1896	VAR. 6/11
113.	Escalaps A guiló,	<i>Resumen historial de la fundación y antigüedades de Valencia de los edetanos...</i>	Valencia	1805	RF, 125
114.	Fabricius, Albertus	<i>Bibliographia antiquaria...</i>	Hamburg	1760	TEOL., 8
115.	Fajarnes Tur, Enrique	<i>El progreso en la historia de las ciencias médicas</i>	Palma de Mallorca	1895	VAR. 6/1
116.	Fernández Bethencourt, Fco.	<i>La genealogía y la heráldica en la historia...</i>	Madrid	1900	VAR. 6/7
117.	Fernández Guerra, A.	<i>Las diez ciudades bracarenses nombradas en la inscripción de Chaves</i>		1888	VAR. 31/11
118.	Fernández Guerra, A.	<i>Cáida y ruina del imperio visigótico</i>	Madrid	1883	HIST. C. 22
119.	Fernández Guerra, A.	<i>Deitanía y su catedral episcopal de Begastrí...</i>	Madrid	1879	VAR. 31/5
120.	Fernández López	<i>Necrópolis romana de Carmona</i>	Sevilla	1899	VAR. 11/7
121.	Ferrà Perelló, B.	<i>Càmich... al Santíssim Sacrament...</i>	Palma de Mallorca	1893	VAR. 9/11
122.	Ferreiroa, Urbano	<i>La reforma protestante en Inglaterra</i>	Valladolid	1888	VAR. 10/4
123.	Ferreiroa, Urbano	<i>Discurso en el 50 aniversario sacerdotal de León XIII</i>	Valladolid	1888	VAR. 10/3
124.	Ferrer Julve, Nicolás	<i>Resumen histórico... de Jérica</i>	Valencia	1899	HIST. C. 31
125.	Ferrer, sant Vicent	<i>Reverentes obsequios al apóstol valenciano San Vicente Ferrer</i>	Valencia		VAR. 11/6

126.	Ferrer, sant Vicent	<i>Milicere de sant Vicent Ferrer... el cual es representa en... 1836</i>	València	1836	VAR. 34/16
127.	Ferrer, sant Vicent	<i>Milicere del pare Sant Vicent Ferrer per a representarse en lo carrer de la Mar, l'any 1838...</i>	València	1838	VAR. 34/17
128.	Ferrer, sant Vicent	<i>Milicere que sen Vicent Ferrer executà... en l'any 1412..., el cual es representa en València... 1835</i>	València	1835	VAR. 34/18
129.	Ferrer, sant Vicent	<i>Milicere que sen Vicent Ferrer executà... en l'any 1359... el cual es representa en lo carrer 1836 en lo carrer de la Mar</i>	València	1836	VAR. 34/19
130.	Fita, Fidel	<i>Estudios históricos. Colección de artículos</i>	Madrid	1884	VAR. 25/28
131.	Flórez, Enrique	<i>España sagrada</i>	Madrid	1754	HIST. E. 69
132.	Flórez, Enrique	<i>Clave historial</i>	Madrid	1776	HIST. E. 70
133.	Flórez, Enrique	<i>Memorias de las reinas católicas...</i>	Madrid	1790	HIST. C. 42
134.	Florián de Ocampo	<i>Crónica general de España...</i>	Valladolid	1604	FOL. 31
135.	Font, Ramon	<i>Episcopologio Ampuritano</i>	Girona		HIST. E.84
136.	Francisco de Asís	<i>Floreillas</i>	Madrid	1881	LITE, 10
137.	Fuente, Vicente de la	<i>Historia eclesiástica de España [sis volums]</i>	Madrid	1873	HIST. E. 72
138.	Gascón Guimbao	<i>Relacion de los escritores de la provincia de Teruel</i>	Saragossa	1908	HIST. C. 40
139.	Gavantí, Bartolo	<i>Theaurus sacrorum ritum [dos volums]</i>	Venècia	1749	FOL. 46
140.	Genovés Burguet, F.	<i>Distichum Carnem</i>	València	1893	VAR. 9/10
141.	Gerundensis, Epis.	<i>Paralipomenon Hispaniae</i>	Granada	1545	RAR, 38
142.	Girbal, Enric	<i>Los pedios en Gerona</i>	Girona	1870	VAR. 25/13
143.	Girbal, Enric	<i>Los baños árabes de Gerona</i>	Girona	1888	VAR. 7/2
144.	Girbal, Enric	<i>El castillo de Brunyola</i>	Girona	1885	VAR. 7/4
145.	Girbal, Enric	<i>Biografía del cardenal... Sala</i>	Girona	1886	VAR. 7/3
146.	Godoy Alcántara	<i>Historia crítica de los falsos cronicones</i>	Madrid	1868	HIST. C. 15
147.	Gómez Moreno, M.	<i>Antigüedades cristianas de Martos</i>			VAR. 34/8
148.	Gudiol, José	<i>Catálogo del museo arqueológico artístico episcopal de Vich</i>	Vic	1893	CAT. 8
149.	Herculano, Alej.	<i>El Monasticón</i>	Madrid	1875	LITE, 8
150.	Hope, Th.	<i>Histoire de l'architecture [dos volums]</i>	Bruselles	1852	HIST.C.21
151.	Hübner, Emilio	<i>Inscriptiones hispaniae latinae</i>	Berlin	1869	FOL., 22

152.	Hübner, Emilio	<i>La arqueología en España</i>	Barcelona	1888	HIST. C, 20
153.	Hübner, Emilio	<i>Monumenta linguae ibericae</i>	Berlin	1893	Fol. 17
154.	Hübner, Emilio	<i>Nuevas observaciones sobre geografía antigua de España</i>	Madrid	1900	VAR, 30/2
155.	Hübner, Emilio	<i>Inscriptions latines d'Espagne</i>	Paris		VAR, 30/10
156.	Hübner, Emilio	<i>Aes italicense</i>			VAR, 25/2
157.	Ibáñez, Vicente	<i>Rudimentos de música</i>	Alcoi	1848	VAR, 21/5
158.	Ibarra Rodríguez, E.	<i>Colección de documentos... para la historia de Aragón</i>	Saragossa	1904	HIST. C, 48
159.	Ibarra Rodríguez, E.	<i>Discurso... en la solemne apertura del curso académico de la Universidad de Zaragoza</i>	Saragossa	1897	VAR, 6/4
160.	Ibarra Rodríguez, E.	<i>Don Fernando el Católico</i>	Madrid	1892	HIST. C, 62
161.	Ibarra Rodríguez, E.	<i>Las enseñanzas de la historia...</i>	Madrid	1899	VAR, 37/26
162.	Ibarra Ruiz, Pedro	<i>Historia de Elche</i>	Alacant	1895	HIST. C, 37
163.	Jahudá, Bonsenyor	<i>Llibre de paraules...</i>	Palma de Mallorca	1889	LITE, 9
164.	Jesuitas	<i>Monumenta Historica Societatis Jesu [fullet de propaganda]</i>	Bilbao		VAR, 12/3
165.	Jover, Nicasio	<i>Reseña histórica de la ciudad de Alicante</i>	Alacant	1863	HIST. C, 53
166.	Juan de Ribera	<i>Sermón predicado en la... catedral de Valencia después... de la expulsión de los moriscos</i>	València	1893	VAR, 35/4
167.	Juan de Ribera	<i>Synodus Diocesana Valentina, 1578</i>	València	1594	RAR, 165
168.	Juan de Ribera	<i>Synodus Diocesana Valentina, 1584</i>	València	1594	RAR, 163
169.	Juan de Ribera	<i>Synodus Diocesana Valentina, 1590, junii</i>	València	1594	RAR, 166
170.	Juan de Ribera	<i>Synodus Diocesana Valentina, 1590, octobris</i>	València	1594	RAR, 164
171.	Justi, Carlos	<i>Estudios sobre el renacimiento en España</i>	Barcelona	1892	HIST. C, 4
172.	Labaila, Jacinto	<i>Discurs [en lo Rat Penat]</i>	València	1880	VAR, 20/2
173.	Labernia, Pere	<i>Diccionari de la llengua catalana [2 volums]</i>	Barcelona	1839	DIC, 10
174.	Lansola, Pascual	<i>Oración en la fiesta que celebró... la congregación del oratorio a... San Felipe Neri</i>	València	1767	VAR, 52/5
175.	Lastres Juiz, Fco.	<i>El conflicto del gas en Valencia</i>	València	1898	VAR, 37/22
176.	Lauriere, Jules de	<i>El mosaico romano de Gerona</i>	Gerona	1887	VAR, 13/9
177.	Leclercq, H.	<i>L'Espagne chrétienne</i>	Paris	1906	HIST. E, 51

178.	Lerchundi, José	<i>Crestomatia arábigo-española</i>	Granada	1881	DIC, 12
179.	Literatura española	<i>La producción literaria en España y exportación a América</i>	Madrid	1893	VAR, 9/2
180.	López de Vinuesa	<i>Discurso... en la Real Audiencia de Valencia</i>	Valencia	1819	VAR, 26/16
181.	López García, S.	<i>Carta pastoral a los valencianos anunciándoles su nombramiento como arzobispo de esta</i>		1824	VAR, 26/2
182.	López García, S.	<i>Carta pastoral... sobre los diezmos</i>			VAR, 14/13
183.	Losáñez, José	<i>La ortografía al alcance de todos</i>	Madrid	1864	VAR, 15/6
184.	Llanes Montull, M.	<i>La resurrección del Hombre-Dios</i>	Castelló	1882	VAR, 16/16
185.	Llanes Montull, M.	<i>Sermón... de la inmaculada concepción</i>	Valencia	1884	VAR, 31/12
186.	Lles, Antonio M.	<i>Lo que es el espiritismo</i>	Valencia	1870	VAR, 33/2
187.	Llombart, Contantí	<i>Excehléncias de la lengua llemosina</i>	Valencia	1878	VAR, 38/8
188.	Llorente, Teodor	<i>Valencia, sus monumentos y artes, su naturaleza e historia</i>	Barcelona	1887	HIST. C, 14
189.	Madrenas, José María	<i>Un político fin de siglo... José María Valls y Ribot</i>	Barcelona	1893	VAR, 36/6
190.	Martínez Aloy, J.	<i>Aparición del cristianismo en Valencia</i>	Valencia		VAR, 9/5
191.	Martorell Trilles, A.	<i>Memoria de la sesión pública que celebró la Real Academia de San Carlos de Valencia el 2 de octubre de 1887</i>	Valencia	1887	VAR, 13/12
192.	Marucchi, Horace	<i>Elements d'archeologie chretienne</i>	Paris	1900	HIST. C, 18
193.	Mas Lastric, C	<i>Tresor de chronologie, d'histoire et de geographie... du moyen age</i>	Paris	1889	REP, 13
194.	Massó Torrents	<i>Croquis pirinencs</i>	Barcelona	1896	LITE, 14
195.	Matheu, Lorenzo	<i>Tractatus de regimine regni Valentiae</i>	Madrid	1676	FOL, 6
196.	Matute y Gaviria	<i>Anales... de la ciudad de Sevilla [3 vols]</i>	Sevilla	1887	HIST. C, 17
197.	Mayans Siscar, A.	<i>Arte de pintar</i>	Valencia	1854	VAR, 39/4
198.	Mayans Siscar, A.	<i>Colección de cartas eruditas...</i>	Valencia	1791	LIT, 5
199.	Mayans Siscar, A.	<i>Epistolarum libri sex</i>	Valencia	1732	RAR, 179
200.	Mayans Siscar, A.	<i>Epistolarum libri duodecim</i>	Amsterdam	1738	RAR, 181
201.	Mayans Siscar, J.	<i>Illici, hoy la villa de Elche</i>	Valencia	1771	HIST. C, 26
202.	Mechlinensis	<i>Statuta dioecesis Mechlinensis</i>	Pérgam	1873	DER. CC, 21
203.	Méndez, Francisco	<i>Noticias de la vida del padre Enrique Flórez</i>	Madrid	1780	HIST. E, 69A
204.	Mercader, Cristóbal	<i>Vida del siervo de Dios fray Pedro Esteve</i>	Dénia	1865	HIST. E, 18

205.	Merino, Antolín	<i>España Sagrada, XLIII - XLIV</i>	Madrid	1819	HIST. E., 69
206.	Mesguer Costa, J.	<i>España ante la enciclopedia</i>	Lleida	1893	VAR, 35/8
207.	Mestre Noé, Fco.	<i>El arte en la catedral de Tortosa</i>	Tortosa	1898	HIST. E., 37
208.	Migne, J. P.	<i>Liturgia mozarabica... accurante</i>	París	1862	FOL., 36
209.	Milà i Fontanals	<i>Noticias... de don Próspero Bofarull y Moscardó</i>	Barcelona	1860	VAR, 27/5
210.	Milán, Luis	<i>El cortesano</i>	Madrid	1874	RAR, 167
211.	Milego, José M.	<i>Historia... de Alicante</i>	Alicant	1892	HIST. C., 51
212.	Minguet Albers, J	<i>Historia del convento de Santa Mónica de Valencia, de la imagen del Santísimo Cristo de la Fe y su ilustre cofradía</i>	València	1904	HIST. E., 174/4
213.	Miralles Sbert, Josep	<i>Grandeza de María cantísima en su inmaculada concepción</i>	Osca	1898	VAR, 30/9
214.	Miralles Sbert, Josep	<i>La filosofía cristiana y su restauración</i>	Palma de Mallorca	1891	VAR, 34/14
215.	Miralles Sbert, Josep	<i>Curiosidades lexicográficas</i>	Palma de Mallorca	1892	VAR, 24/3
216.	Miret i Sans	<i>Sempre han tingut bech les oques. Apuntacions per la història de les costums...</i>	Barcelona	1905	HIST. C., 7
217.	Mommsen, Teodoro	<i>Historia de Roma</i>	Madrid	1876	HIST. C., 58
218.	Mommsen, Teodoro	<i>Relief aus kula</i>			VAR, 25/10
219.	Mommsen, Teodoro	<i>Chronica minor. Saec. IV, V, VI y VII. Monumenta Germaniae Historica</i>	Berlin	1892	HIST. C., 83
220.	Moncada, Juan L.	<i>Episcopologio de Vich</i>	Vic	1891	HIST. E., 80
221.	Monescillo y Viso	<i>Aviso pastoral a sus... diocesanos</i>	València	1889	VAR, 8/7
222.	Monescillo y Viso	<i>Exhortación... para Cuaresma</i>	València	1891	VAR, 41/9
223.	Monescillo y Viso	<i>Hojas de propaganda religiosa</i>	València	1881	VAR, 8/8
224.	Monescillo y Viso	<i>Carta pastoral sobre Pascua de Resurrección</i>	València	1881	VAR, 29/16
225.	Monescillo y Viso	<i>Carta pastoral sobre restablecimiento ordenes religiosos</i>	València	1880	VAR, 29/15
226.	Monescillo y Viso	<i>Carta pastoral sobre el Adviento</i>	València	1878	VAR, 29/14
227.	Monescillo y Viso	<i>Advertencias morales... a la santa Cuaresma</i>	València	1892	VAR, 10/7
228.	Monescillo y Viso	<i>Aviso pastoral... a los padres de familia</i>	València	1891	VAR, 10/10
229.	Monescillo y Viso	<i>Aviso pastoral para el Adviento</i>	València	1891	VAR, 10/8
230.	Monescillo y Viso	<i>Carta pastoral... sobre los libros santos</i>	València	1889	VAR, 26/23
231.	Monescillo y Viso	<i>Exhortación... al clero, al seminario y colegios eclesiásticos agregados al conciliar central</i>	València	1891	VAR, 10/9

232.	Monescillo y Viso	<i>Recuerdo pastoral en forma de comentario al salmo LXXXVI</i>	València	1892	VAR. 10/6
233.	Monescillo y Viso	<i>Saludo pastoral a los fieles de Valencia</i>	València	1892	VAR. 10/5
234.	Monforta	<i>Na Monforta [Colegio de la Purificación]</i>	València		VAR. 33/6
235.	Montoliu, marqués de	<i>Observaciones al folleto "los restos de Roger de Lauria" ¿dónde están?</i>	Barcelona	1892	VAR. 9/3
236.	Moragdo, José A.	<i>Prelados sevillanos</i>	Sevilla	1889	HIST. E., 79
237.	Moreno Caballero, E.	<i>Sesión apologética dedicada al Dr. D. Francisco Javier de Balmis y Berenguer ...</i>	València	1885	VAR. 31/18
238.	Morera Llaudó, E.	<i>Tarragona cristiana</i>	Tarragona	1898	HIST. E., 29
239.	Morera Llaudó, E.	<i>La catedral de Tarragona</i>	Tarragona	1905	HIST. E., 20
240.	Moreni, Luis	<i>El gran diccionario histórico...</i>	Paris - Lión	1753	DIC. 25
241.	Morón Lliminiana	<i>Metodología diplomática</i>	València	1879	HIST. C. 60
242.	Mulle de la Cerda	<i>Vida de San Isidro Labrador</i>	Madrid	1891	HIST. E., 19
243.	Muller, Nikolaus	<i>Christliche inschriften</i>	Erlangen	1900	VAR. 12/2
244.	Muñoz y Soliva, T.	<i>Noticias de todos los... obispos de Cuenca</i>	Cuenca	1890	HIST. E., 86
245.	Nia Monforta	<i>Colegio de la Purificación</i>			VAR. 33/6
246.	Navarro Embuena	<i>Sermón en acción de gracias por el regreso de los soldados de Cuba</i>	València	1899	VAR. 53/9
247.	Nebot Pérez, Josep	<i>Apología del doctor Jerónimo Vimes</i>	València	1897	VAR. 30/6
248.	Nebot Pérez, Josep	<i>Plantas medicinales cuyo cultivo conviene aportar en el Reino de Valencia</i>	València	1897	VAR. 37/24
249.	Nicolau, Severiano	<i>Napoleón</i>	Barcelona	1888	VAR. 33/20
250.	O'Callaghan, R.	<i>La catedral de Tortosa</i>	Tortosa	1890	HIST. E., 55
251.	O'Callaghan, R.	<i>Episcopado de Tortosa</i>	Tortosa	1896	HIST. E., 85
252.	Oalanca Hueso, A.	<i>De la mort a la vida. Comèdia...</i>	València	1898	VAR. 34/5
253.	Obrero Albañil	<i>Los concilios en Valencia... bibliografía de sus obispos</i>	València	1889	VAR. 14/5
254.	Octavio de Toledo	<i>Catálogo de la librería del Cabildo de Toledo</i>	Madrid	1903	CAT. 12
255.	Oliver, Jaime	<i>Memoria sobre la agricultura y las artes</i>	Dénia	1873	VAR. 17/4
256.	Oliver, Juan	<i>De la necesidad de la instrucción de la mujer...</i>	València	1887	VAR. 13/3
257.	Ortiz Maiquez, Félix	<i>Oratio... in solenni cursu... in Sem. Val.</i>	València	1886	VAR. 13/11
258.	Orts, Pedro M.	<i>Apuntes históricos de Benidorm</i>	Alacant	1892	HIST. C. 59
259.	Orts, Pedro M.	<i>Los días de la vida</i>	València	1881	VAR. 17/2

260.	Osset Rovira, Miguel	<i>Discurso... en honor de la Inmaculada...</i>	València	1883	VAR. 33/5
261.	Ossuna van der Heede	<i>La inscripción de Anaga</i>	Santa Cruz de Tenerife	1889	VAR. 31/1
262.	Pagano, Nicolás	<i>Guía de Pompei illustre</i>	Pompei	1881	VAR. 20/6
263.	Pagés, Amédée	<i>La versión catalane de l'enfant sage</i>			VAR. 25/1
264.	Palanca Hueso, A.	<i>De la mort a la vida. Comèdia</i>	València	1898	VAR. 34/5
265.	Palazuelos, vizconde de	<i>Jovellanos como cultivador de la historia</i>	Madrid	1891	VAR. 32/1
266.	Pardo de la Casta, J.	<i>La mujer en el siglo XIX</i>	València		VAR. 13/7
267.	Paris, P.	<i>Inscriptions latines d'Espagne, en "Revue des Universites du Midi"</i>	París	1896	VAR. 30/10
268.	Parreño Ballester	<i>A Denia canto...</i>	Alacant	1893	VAR. 34/4
269.	Passavant, J. D.	<i>El arte cristiano en España</i>	Sevilla	1877	HIST. E. 60
270.	Pastor de la Roca	<i>Historia... de Alicante</i>	Alacant	1892	HIST. C. 51
271.	Pastor Fuster, J.	<i>Breve vocabulario valenciano-castellano</i>	València	1827	VAR. 15/2
272.	Paul, San Vicente de	<i>Sociedad de San Vicente de Paul. Memoria... de 1894</i>	València	1895	VAR. 12/7
273.	Paz y Melia, A.	<i>Catálogo de las piezas de teatro... en la Biblioteca Nacional de Madrid</i>	Madrid	1899	CAT. 33
274.	Paz, Julián	<i>Catálogo I del Archivo General de Simancas. Discursos de Castilla</i>	Madrid	1904	CAT. 13
275.	Pérez Pujol, E.	<i>Discurso en la Universidad de Valencia</i>	València	1884	VAR. 21/8
276.	Perujo, Niceto A.	<i>Diccionario de ciencias eclesiásticas</i>	Madrid	1883	DIC. 15
277.	Piles Ibars, Andrés	<i>Valencia árabe</i>	València	1901	HIST. C. 16
278.	Piquer, Gregorio	<i>Oración de las exequias de Fray Joaquín Company, arzobispo de Valencia</i>	València	1818	VAR. 11/1
279.	Pons Boigues, F.	<i>Apuntes sobre las escrituras mozárabes toledanas</i>	Madrid	1897	HIST. C. 47
280.	PP. I. S.	<i>Vocabulaire arabe-francaise</i>	Beirut	1888	DIC. 2
281.	Prescott, G.	<i>Historia del reinado de los reyes católicos</i>	Madrid	1855	RF. 196
282.	Puchoi, Agustín	<i>Oración finebre... en las exequias de Dña. María Bárbara de Portugal</i>	València	1578	VAR. 52/13
283.	Puey Moncón	<i>El peregrino de las coplas del... viaje a la Meca</i>	Saragossa	1897	HIST. C. 46
284.	Puig Torralba, J.	<i>Orígens del grabat en Valencia</i>	València	1882	VAR. 21/4
285.	Puigari, José	<i>Milicias y armas en el siglo XIII</i>	València	1882	VAR. 41/18
286.	Quadrado, J. M.	<i>Historia de la conquista de Mallorca</i>	Palma	1850	HIST. C. 38
287.	Rada Delgado, J.	<i>Antigüedades del Cerro de los Ángeles en el término de Montalegre</i>	Madrid	1875	FOL. 35

288.	Rada Delgado, J.	<i>Catálogo de las monedas árabigas españolas... en el Museo Arqueológico Nacional</i>	Madrid	1892	HIST. C, 52
289.	Rada Delgado, J.	<i>Catálogo general de la exposición histórico-americana de Madrid</i>	Madrid	1893	CAT, 34
290.	Ramière, Henri	<i>Manuel del Apostolado de la Oración</i>	Barcelona	1865	VAR, 19/1
291.	Rana, Juan	<i>La Rami ratiguera. Poema jocoso dedicado a Juan Rana</i>	València	1790	VAR, 16/1
292.	Recorder Annexy	<i>La gloria de Onil, o sea historia del santuario de Nuestra Señora de la Salud...</i>	Barcelona	1883	VAR, 22/3
293.	Regnoli, Ljeto	<i>Instrucción popular contra el cólera</i>	Roma	1885	VAR, 33/17
294.	Reig, Josep	<i>Epistolarum et orationum... cartas y discursos</i>	València	1888	Lite, 12
295.	Religiosas	<i>Estadística del clero y comunidades religiosas del Arzobispado de Valencia</i>	València	1894	VAR, 9/6
296.	Requejo, Valeriano	<i>Thesaurus hispano-latinus</i>	Madrid	1828	DIC, 7
297.	Ribera Tarragó, V.	<i>Perbreves... consideraciones... circa visigothorum conversionem</i>	València	1884	VAR, 41/3
298.	Ribera Tarragó, V.	<i>Memoria que en la solemne velada... celebrada en el seminario conciliar... de Valencia en 1881</i>	València	1881	VAR, 13/10
299.	Rico García, M.	<i>Ensayo biográfico bibliográfico de escritores de Alicante y su provincia</i>	Alicant	1889	FOL., 32
300.	Ricchi, Anthoni	<i>Dictionarie des antiquites romanes et greques...</i>	Paris [faltat]	1861	DIC, 4
301.	Rigaud de Montenart, J.	<i>Espiritu y práctica de la devoción al Sagrado Corazón de Jesús</i>	Madrid	1851	TEOL., 39
302.	Riñas de gallos	<i>Ordenanzas y reglamento que ha de observarse en las riñas de gallos</i>	Denia	1870	VAR, 17/7
303.	Ripollés Pérez, V.	<i>Memoria sobre la reforma de la música en la capilla de Corpus Christi de Valencia</i>	Madrid	1897	VAR, 37/13
304.	Risco, Manuel	<i>La Castilla... historia de Rodrigo Díaz</i>	Madrid	1792	HIST. C, 43
305.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XXX</i>	Madrid	1859	HIST. E, 69/1
306.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XXXI</i>	Madrid	1859	HIST. E, 69/2
307.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XXXV</i>	Madrid	1786	HIST. E, 69/3
308.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XXXVI</i>	Madrid	1787	HIST. E, 69/4
309.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XXXVII</i>	Madrid	1787	HIST. E, 69/5
310.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XLI</i>	Madrid	1798	HIST. E, 69/6
311.	Risco, Manuel	<i>España Sagrada, XLII</i>	Madrid	1759	HIST. E, 69/7
312.	Rivas Pérez, José	<i>Curso de taquigrafía española</i>	Granada	1857	VAR, 15/3
313.	Rivas Quintana, B.	<i>Monografía del bisbe Sopera</i>	Barcelona	1899	VAR, 24/9
314.	Rivera y Palma, E.	<i>Sermón... a María Santísima en su presentación al templo [catàleg col·legial]</i>	València	1878	VAR, 28/3

			<i>Catálogo de los manuscritos que pertenecieron a don Pascual Gayages, existentes en la Biblioteca Nacional</i>		1904	CAT. 23
315.	Roca, Pedro			Madrid		
316.	Rocafull Vélaz, V.		<i>De progressu. Discurso en el Seminario de Valencia.</i>	València	1888	VAR, 13/15
317.	Rodrigo Pertegás		<i>Apología del Dr. Vicente García Salat</i>	València	1896	VAR, 37/23
318.	Rodrigo, arzobispo de Toledo		<i>Renum in Hispania gestarum</i>	Granada	1545	RAR. 149
319.	Rodríguez de Cepeda		<i>Organización del movimiento científico católico contemporáneo</i>	València	1897	VAR, 30/8
320.	Roig Civera, Antonio		<i>Romeu, drama histórico</i>	Gandia	1890	VAR, 39/5
321.	Rosi, J. B.		<i>Aperçu general sur les catacombes de Rome</i>	Paris	1867	VAR, 23/6
322.	Sales, Agustí		<i>Disertación histórica del santo cálix</i>	València	1736	RAR, 177
323.	Sales, Agustí		<i>Memorias históricas del santo sepulcro de Valencia</i>	València	1852	RAR, 174
324.	Sales, Agustí		<i>Memorias históricas del santo sepulcro de Valencia</i>	València	1746	HIST. E, 57
325.	Salo, Miguel		<i>El santuario de Ntra. Sra. dels Munts</i>	Barcelona	1886	VAR, 19/10
326.	Salo, Miguel		<i>La imagen de Ntra. Sra. de la Merced</i>	Barcelona	1881	VAR, 18/6
327.	Sallander, Hans V.		<i>Katalog der inkunabeln der kgl. Universitäts Bibliothek zu Uppsala</i>	Uppsala	1907	CAT, 21
328.	San Carlos, Academ.		<i>Memoria de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos</i>	València	1890	VAR, 7/6
329.	San Martín y Aguiarre, Josp		<i>Cuentos vells y banalles noves...</i>	València	1876	VAR, 20/5
330.	Sancha Hervás, C.		<i>Decreto condenando las herejías de ... "La antorcha valentina"</i>	València	1894	VAR, 16/16
331.	Sancha Hervás, C.		<i>La predicación evangélica. Carta pastoral</i>	València	1895	VAR, 47/1
332.	Sancha Hervás, C.		<i>Consejos al clero de su arzobispado</i>	Toledo	1899	VAR, 37/27
333.	Sancha Hervás, C.		<i>Carta pastoral sobre obediencia a los preladados</i>	Toledo	1899	VAR, 30/1
334.	Sancha Hervás, C.		<i>Observaciones pedagógicas...</i>	València	1895	VAR, 35/16
335.	Sancha Hervás, C.		<i>Sobre la necesidad de poner la religión por base de la enseñanza</i>	València	1893	VAR, 10/11
336.	Sancha Hervás, C.		<i>El dinero de san Pedro</i>	València	1894	VAR, 9/4
337.	Sánchez Moguel		<i>Discurso ante la Real Academia de la Historia [sobre el regionalismo] en su recepción pública</i>	Madrid	1888	VAR, 13/18
338.	Sánchez Moguel		<i>Discurso... en honor de don Manuel Fernández</i>	Madrid	1888	VAR, 33/6
339.	Sancho Rayón, José		<i>Colección de documentos inéditos para la Historia de España [volum 94]</i>	Madrid	1889	HIST. C. 14
340.	Santa Faz		<i>El romancero de la Santa Faz... de Alicante</i>	Alicant	1879	HIST. E, 61
341.	Sanz y Forés, B.		<i>Carta pastoral sobre la edificación de un templo monumental en Covadonga</i>	Oviedo	1877	VAR, 14/16

342.	Sanz y Forés, Pascual	<i>Grao de Gandia... y su iglesia</i>	Gandia	1888	VAR, 21/3
343.	Sanz y Forés, Pascual	<i>Apuntes para la historia de Gandia</i>			VAR, 21/14
344.	Sanz y Forés, Pascual	<i>Memorias de Gandia</i>			VAR, 36/3
345.	Sanz y Sever, Matías	<i>Sermon por el restablecimiento de Isabel II</i>	Madrid	1852	VAR, 14/14
346.	Sava, Vicente	<i>Diccionario español-latino</i>	París	1854	DIC, 6
347.	Scaligeri dalla Frata,	<i>Buffonatedi Cacasermo...</i>	Florència		VAR, 19/7
348.	Scherevelli, Cornelio	<i>Lexicon manuale greco-latinitum</i>	Patavio	1759	DIC, 20
349.	Segarra i Siscar, F.	<i>Discurso ante la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona</i>	Barcelona	1890	VAR, 10/12
350.	Seguí i Rodríguez	<i>Contribución al estudio de la conquista de Mallorca</i>	Palma	1887	VAR, 7/1
351.	Segura i Borredà, J.	<i>Morella y sus aldeas</i>	Morella	1868	HIST. C, 33
352.	Segura, Jacinto	<i>Norte crítico... para... la historia</i>	València	1736	HIST. C, 35
353.	Sela, Aniceto	<i>Institución para la enseñanza de la mujer. Memoria del curso 1890-1891</i>	València	1890	VAR, 32/2
354.	Sela, Aniceto	<i>Sobre la educación física de la mujer</i>	Valencia	1888	VAR, 13/4
355.	Serrano Cañete, J.	<i>Discurso... sesión... inaugural... Ateneo de Valencia en noviembre 1876</i>	València	1876	VAR, 25/15
356.	Serrano Cañete, J.	<i>El canónigo Francisco Agustín Tárrega</i>	València	1889	VAR, 13/8
357.	Serrano Cañete, J.	<i>La invención de la imprenta</i>	Valencia	1875	VAR, 31/8
358.	Serrano Cañete, J.	<i>Recuerdo apologético del maestro Jaime Roig y Pellicer</i>	València	1883	VAR, 35/15
359.	Serrano Morales	<i>Noticias de algunos libros impresos en Sevilla durante los últimos años</i>	València	1892	VAR, 10/14
360.	Servera, Jaime	<i>Oración panegírica... a San Juan de Pertusa y San Pedro Sexoferrato</i>	Valencia		VAR, 52/14
361.	Sivela, Francisco	<i>Discurso en honor de "Lo Rat Penat"</i>	València	1897	VAR, 6/2
362.	Simonet, Fco. J.	<i>Glosario de voces ibéricas y latinas usadas entre los mozárabes</i>	Madrid	1888	DIC, 17
363.	Simonet, Fco. J.	<i>Crestomatía árabe-española</i>	Granada	1881	DIC, 12
364.	Simonet, Fco. J.	<i>El Concilio III de Toledo [edició poliglota]</i>	Madrid	1891	HIST. E, 27
365.	Siret, Louis	<i>Les premiers ages du metal dans le sud-este de l'Espagne</i>	Brussel·les	1888	VAR, 25/11
366.	Slaughter, Eduardo	<i>Gramática hebreaica</i>	París	1857	LIT, 22
367.	Sordomudos y ciegos	<i>Memoria... distribución de premios... alumnos del Colegio de Sordomudos y ciegos</i>	València	1900	VAR, 34/10
368.	Storia patria	<i>Atti e memorie della deputatiene di storia patria per le provincie di Romagna [1892-95]</i>	Bologna	1992	REV, 3-B

369.	Tarin Juaneda, F.	<i>Los retratos del beato Juan de Ribera</i>	València	1891	HIST. E, 62
370.	Teixidor, José	<i>Antigüedades de Valencia</i> [2 volums]	València	1885	HIST. E, 88
371.	Terreros Pando, E	<i>Diccionario castellano con las voces de ciencias</i>	Madrid	1786	DIC, 23
372.	Terrón Meléndez	<i>Opúsculos sobre observancia del concordato y erección de la catedral</i>	Madrid	1865	VAR, 29/26
373.	Tomic, Pere	<i>Historias e conquistas dels... reis d'Aragó</i>	Barcelona	1886	HIST. C, 61
374.	Tormo Casanova	<i>Oratio... in anniversaria studiorum instauratione in seminario C. C. valentino... 1895-1896</i>	València	1895	VAR, 28/4
375.	Torras i Bages, J.	<i>Alegato en defensa de la vida religiosa</i>	Vic	1901	VAR, 24/1
376.	Torras i Bages, J.	<i>Carta pastoral entrada diócesis</i>	Vic	1899	VAR, 28/1
377.	Torras i Bages, J.	<i>Lo símbol de la llum. Carta que escriu al clero y fiels de la ciutat de Manresa lo bisbe de Vich</i>	Vic	1900	VAR, 34/6
378.	Torras i Bages, J.	<i>En Rocaberti y en Bossuet. Discurs en la R. Academia de Bones Lletres de Barcelona</i>	Barcelona	1898	VAR, 28/8
379.	Tourtoulon, Ch.	<i>Jacme I le Conquerant</i>	Montpeller	1863	HIST. C, 12
380.	Tous i Ferrà, Rafael	<i>El Papa y los católicos españoles...</i>	Barcelona	1894	VAR, 39/1
381.	Tous i Ferrà, Rafael	<i>Discurso... certamen Literario Musical.</i>	Alacant	1889	VAR, 18/9
382.	Tramoyeres Blasco, Lluís	<i>Literatura "fallera"</i>	València	1894	VAR, 36/11
383.	Tramoyeres Blasco, Lluís	<i>Catálogo de los periódicos de Valencia desde 1526 hasta nuestros días [1880]</i>	València	1881	CAT, 32/B
384.	Tropea, G.	<i>Studi seculi e la necropoli zanzea</i>	Messina	1894	VAR, 9/8
385.	Tubino, Francisco	<i>Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia</i>	Madrid	1880	FOL, 30
386.	Turell, Gabriel	<i>Recort</i>	Barcelona	1894	HIST. C, 66
387.	Uhagón, Francisco	<i>Órdenes militares</i>	Madrid	1898	VAR, 6/6
388.	Uribe González, M.	<i>Memoria de las obras eucarísticas de Madrid y su diócesis</i>	Madrid	1893	VAR, 40/5
389.	Utiel	<i>Ordenanzas municipales de la villa de Utiel</i>	València	1879	VAR, 33/14
390.	Valbuena, Manuel	<i>Diccionario latino-español</i>	París	1854	DIC, 5
391.	Valcárcel, Antonio	<i>Lucentium, hoy ciudad de Alicante</i>	València	1780	VAR, 33/1
392.	Valero Castell, B.	<i>Memoria de las exploraciones hechas por algunos pueblos [de Conca] en busca de dos millarios romanos</i>	Conca	1888	VAR, 38/5
393.	Valls David, R.	<i>Pallantia, vulgo Valencia la vieja</i>	Vinaròs	1902	HIST. C, 19
394.	Valls David, R.	<i>La cerámica</i>	València	1894	HIST. C, 70

395.	Diversos	<i>Nuovo Bullettino de archeologia cristiana. Omaggio ed invito</i>	Roma	1900	VAR. 6/8
396.	Diversos	<i>Conventus alter de archeologia cristiana. [Romae habentibus... Gennatio 1900]</i>	Roma	1900	VAR. 12/9
397.	Diversos	<i>Boletín de la Real Academia de la Historia</i> [46 volums]	Madrid		REV. 10
398.	Diversos	<i>Boletín de la Sociedad Artístico-Arqueológica</i> [volum I]	Barcelona	1891	REV. 7
399.	Diversos	<i>Boletín Salesiano</i> [febrer]	Barcelona	1900	VAR. 11/4
400.	Diversos	<i>Boletín Hispánico</i> [volum I, oct.-des. Crítica sobre un artele de Roc Chabás]	Bordeus	1899	VAR. 12/6
401.	Diversos	<i>Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos</i> [25 volums 1874-1909]	Madrid	1874	REV. 2
402.	Diversos	<i>Revista de Gerona</i> [volums: 12, 13, 14, 16, 17, (1884-1894)]	Girona	1884	REV. 5
403.	Diversos	<i>Revista Eclesiástica del Arzobispado de Buenos Aires</i> [volum 1/3]	Buenos Aires	1901	VAR. 11/3
404.	Diversos	<i>Rivista Storica Italiana</i> [volum I]	Torí	1884	REV. 4
405.	Velasco Santos, M.	<i>Reseña histórica de la Universidad de Valencia</i>	València	1868	VAR. 8/1
406.	Velasco Santos, M.	<i>Reseña histórica de la Universidad de Valencia</i>	València	1868	HIST. C. 54
407.	Verdaguer, Jacint	<i>Caritat. Poestes...</i>	Barcelona	1885	VAR. 17/1
408.	Verdaguer, Jacint	<i>En defensa propia</i>	Barcelona	1895	VAR. 22/5
409.	Vicente Fillol, J.	<i>Proposiciones... para... el grado de doctor en medicina... en la Universidad de Valencia</i>	València	1845	VAR. 34/11
410.	Viciana, Martí	<i>Tercera parte de la crónica de Valencia</i>	València	1882	FOL., 39
411.	Viciana, Martí	<i>Alabanza de las lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana</i>	València	1877	VAR. 16/21
412.	Vich, Antoni	<i>Oratio de doctrinae prastantia</i>	València	1826	VAR. 14/10
413.	Vidart, Luis	<i>La partida de Vasco de Gama para el descubrimiento de la India...</i>	Madrid	1896	VAR. 37/19
414.	Vignau Ballester	<i>El Archivo Histórico Nacional</i>	Madrid	1898	VAR. 6/5
415.	Vila Blanco, Juan	<i>Afectos de madre</i>	Alacant	1974	VAR. 15/5
416.	Vila Blanco, Juan	<i>La ermita del Santísimo Cristo... de Tibi</i>	Alacant	1873	HIST. E.36
417.	Vila, Benito	<i>Estudio sobre una medalla inédita de Murgis</i>	Málaga	1863	VAR. 38/2
418.	Vilanova Piera, J.	<i>Discurso... congreso católico... nacional</i>	Madrid	1889	VAR. 31/4
419.	Vilanova Piera, J.	<i>Discurso... en la Real Academia de la Historia</i>	Madrid	1889	VAR. 13/14
420.	Vilanova Pizcueta, F.	<i>Historia de la Universidad de Valencia</i>	València	1903	HIST. C. 34
421.	Vilanova Pizcueta, F.	<i>Biografía de Juan de Juanes</i>	València	1884	VAR. 40/6
422.	Vilaplana Gisbert	<i>Biografía de tres alcoyanos ilustres</i>	Alcoi	1896	VAR. 37/10
423.	Vilaplana Gisbert	<i>Historia religiosa de Alcoi</i>	Alcoi	1892	HIST. E., 73

424.	Villocourt, Comte	<i>La conquete de Valence par l'armee française d' Aragon [1811-1812]</i>	París	1906	HIST.C, 30
425.	Villanueva, Jaime	<i>Viaje literario de las iglesias de España</i> [volums 1-22]	Madrid	1803	HIST. E, 49
426.	Villanueva, Joaquín L.	<i>Dictamen... sobre tribunales protectores de la religión</i>	Cadix	1813	VAR, 38/9
427.	Villanueva, Joaquín L.	<i>Poemas de San Próspero</i>	Madrid	1783	RF, 102
428.	Villarroya, José	<i>Colección de cartas histórico-críticas en que se convence el Rey don Jaime I de Aragón...</i>	València	1800	RF, 128
429.	Viravens Pastor, R.	<i>Crónica de... Alicante</i>	Alacant	1876	FOL, 33
430.	Viruvio Pilon, M.	<i>Los diez libros de arquitectura</i>	Madrid	1787	RAR, 16
431.	Vives Ciscar, Josep	<i>Bosquejo biográfico del pintor y grabador valenciano Crisóstomo Martínez Sorli</i>	València		VAR, 7/7
432.	Vives Ciscar, Josep	<i>Armas de Valencia</i>	València	1880	VAR, 33/12
433.	Vives Ciscar, Josep	<i>Descripción de la pila bautismal de San Bartolomé de Valencia...</i>	València	1884	VAR, 41/8
434.	Vives Ciscar, Josep	<i>El arte pagano y el arte cristiano... Discurso de la Academia de la Juventud Católica de Valencia</i>	València	1882	VAR, 25/17
435.	Vives Ciscar, Josep	<i>Fundamento racional del derecho de propiedad... Discurso en el grado de doctor</i>	València	1879	VAR, 13/17
436.	Vives Ciscar, Josep	<i>Los guadameciles valencianos</i>	València	1881	VAR, 21/12
437.	Vives Ciscar, Josep	<i>Los linoncillos de Sagunto: historia hipotética</i>	València	1885	VAR, 33/10
438.	Vives Ciscar, Josep	<i>Verdadera relación de todo lo sucedido en el sitio de Tarragona desde el 28 de julio hasta el 13 de septiembre de 1644</i>	València	1884	VAR, 33/1
439.	Vives Ciscar, Josep	<i>Los diccionarios y vocabularios valencianos</i>	València	1882	VAR, 33/11
440.	Vives Liern, Fco.	<i>Discurso en el Ateneo de Valencia [La exaltación de la mujer]</i>	València	1882	VAR, 33/4
441.	Vives Liern, Vicente	<i>Lo Rat Penat en el escudo de Valencia...</i>	València	1900	HIST. C, 63
442.	Vives, Antonio	<i>La moneda castellana. Discurso...</i>	Madrid	1901	VAR, 11/5
443.	Zabala, M.	<i>Escuela de comercio para señoras. Discursos. en las aperturas de los cursos 1816-1818</i>	Valencia	1816	VAR, 13/1
444.	Zabalburu, Francisco	<i>Colección de documentos inéditos para la historia de España</i> [volum 94]	Madrid	1889	HIST. C, 14
445.	Zaragoza, Justo	<i>Tino literario... en la España moderna</i>	Madrid	1889	VAR, 33/9
446.	Zugasti, Antonio	<i>El Concilio III de Toledo</i>	Madrid	1891	HIST. E, 27
447.	Zuñiga, Juan de	<i>Cartas y avisos a don Juan Zuñiga virrey de Nápoles en 1581</i>	Madrid	1887	HIST. E, 14
448.	Zurita, Jerónimo	<i>Anales de la Corona de Aragón</i> [sis volums]	Saragossa	1578	FOL, 1